

Ringkøbing Fjord og Nymindestrømmen – N69

Indholdsfortegnelse

1.	Beskrivelse af området.....	2
2.	Udpegningsgrundlag	3
3.	Foreløbig trusselvurdering.....	4
4.	Modsatrettede interesser	33
5.	Naturforvaltning og pleje	33
6.	Nykonstaterede eller nyindvandrede arter og naturtyper	33
7.	Manglende viden og yderligere Vidensbehov	34
8.	Bilag	34
9.	Kildehenvvisning	34

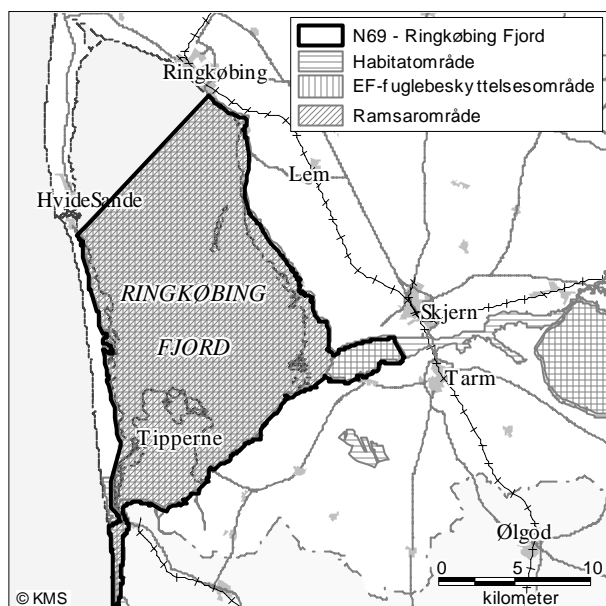
1. Beskrivelse af området

Natura 2000-området Ringkøbing Fjord er udpeget som Habitatområde nr. 62, Fuglebeskyttelsesområde nr. 43 og Ramsarområde nr. 2. Det samlede areal af Natura 2000-området er 27.684 ha (se tabel 1.1).

Tabel 1.1. Oversigt over de habitat-, fuglebeskyttelses- og RAMSAR-områder, der er inkluderet i denne basisanalyse. For hvert område er områdets nummer, navn og areal (i ha) angivet, ligesom det samlede Natura 2000-områdes areal er oplyst. Kilde: <http://www2.skovognatur.dk/natura2000/database/>

Nr.	Navn	Areal (ha)
H 62	Ringkøbing Fjord og Nymindestrømmen	27.690
F 43	Ringkøbing Fjord	28.640
R 2	Ringkøbing	27.540
	Samlet areal	28.640

Af Natura 2000-områdets samlede areal på 27.684 ha, består ca. 21.810 ha af fjord, mens 5.875 ha er land. Habitatområdet består af en stor lavvandet brakvandsfjord, Ringkøbing Fjord, omgivet af bl.a. meget store strandengsarealer, især ved Værnengene og Tipperne der danner en halvø ud i den sydlige ende af fjorden. Her er landskabet fladt med talrige småsøer og enge, der er gennemskåret af rønder og grøfter. På den østlige side af Tipperne findes lavvandede vader. Ved halvøens rod findes klitpartierne Store og Lille Mjøl og Bjålum. I den østlige del af Ringkøbing Fjord ligger den ofte oversvømmede ø, Klægbanken, der er bevokset med tagrør, samt strandsump- og strandengsplanter. På fjordens østside har Skjern Å sit udløb. Fjorden har forbindelse til Vesterhavet gennem sluser ved Hvide Sande. I habitatområdets sydvestlige ende forekommer klitarealer helt ud til Vesterhavet. (Tekst fra: <http://www2.skovognatur.dk/natura2000/database/>).

Figur 1. Kort over Natura2000-områdets afgrænsning

2. Udpegningsgrundlag

Natura 2000-området udpeget på grundlag af 14 fuglearter, 5 plante- og dyrearter samt 12 naturtyper, hvoraf 3 er prioriterede. I 2004 og 2005 er der foretaget en kortlægning af de terrestriske habitatnaturtyper indenfor habitatområderne (Fredshavn 2004). Oversigter over de udpegede naturtyper og arter fremgår af tabel 2.1, 2.2 og 2.3. Her er det også angivet hvor data stammer fra.

*Tabel 2.1 Naturtyper som aktuelt udgør udpegningsgrundlaget for Habitatområde nr. 62. *Prioriteret naturtype. 1) Data stammer fra Foverskov (2004), data 2) NOVANA kortlægning (2004-05). 3) Data stammer fra NOVANA overvågningsprogrammet (2004-2005) samt Ringkjøbing Amt overvågning i perioden 1988-2005. Naturtyperne kan ses i kortmaterialet.*

Nr.	Naturtype	Forekomster	Areal (ha)	Kilde
1130	Flodmundinger	3	0,5	1)
1150	*Kystlaguner og strandsøer	234	20.000	1)
1330	Strandenge	9	1449,9	2)
2110	Forstrand og begyndende kliddannelser	1	6,6	2)
2120	Hvide klitter og vandremiler	1	15	2)
2130	*Stabile kystklitter med urteagtig vegetation (grå klit og grønsværklit)	31	256,8	2)
2140	*Kystklitter med dværgbuskvegetation (klithede)	43	348,4	2)
2160	Klitter med havtorn	15	4,1	2)
2170	Klitter med gråris	2	0,4	2)
2190	Fugtige klitlavninger	14	73,8	2)
3150	Næringsrige søer og vandhuller med flydeplanter eller store vandaks	1	40	4)
7230	Rigkær	4	1,8	2)

Af de 9 terrestriske naturtyper der findes på udpegningsgrundlaget er alle fundet ved amtets kortlægning i 2005. Herudover er der fundet 2 andre terrestriske naturtyper som pt. ikke er på udpegningsgrundlaget. De kan ses i tabel 6.1. I det følgende materiale er det de kortlagte naturtyper der er lavet analyser på.

Tabel 2.2 Arter som aktuelt udgør udpegningsgrundlaget for habitatområde nr. 62. Data 1) stammer fra Andersen & Müller (2003). 2) Bundgaard (2006) og 3) Laursen (2003). De potentielle levesteder kan ses i kortmaterialet.

Nr.	Art	Areal (ha)	Kilde
1095	Havlampret	21.620	1)
1099	Flodlampret (<i>Lampetra fluviatilis</i>)	21.620	1)
1102	Majsild (<i>Alosa alosa</i>)	21.570	1)
1103	Stavsild (<i>Alosa fallax</i>)	21.570	1)
1355	Odder (<i>Lutra lutra</i>)	3776	2)
1831	Vandranke (<i>Luronium natans</i>)	30	2) 3)

Tabel 2.3 Arter som aktuelt udgør udpegningsgrundlaget for Fuglebeskyttelsesområde nr. 59. 1) Data stammer fra DMU, data 2) Amstrup & Thorup 2002, data 3) Amstrup pers. comm., data 4) Miljø- og Energiministeriet 1995, data 5) Thorup 2002, data 6) Thorup 2003 data, 7) Bundgaard 2006 8) DOFbasen, data 9) Falk & Brøgger-Jensen, 10) Amstrup et al. 2007, 11) Bregnballe et al. 2006. Y: ynglende art. T: Trækfugle der opholder sig i området i internationalt betydende antal. Trækfugle, der opholder sig i området i nationalt betydende antal. Det potentielle levesteder kan ses i kortmaterialet.

Nr.	Art	Status	Areal (ha)	Kilde
A021	Rørdrum	Y	2141	2)
A034	Skestork	Y	1787	3)
A036	Knopsvane	T	13150	1) 4)
A037	Pibesvane	T	13150	1) 4)
A038	Sangsvane	T	13150	1) 4)
A040	Kortnæbbet gås	T	13150	1) 4)
A043	Grågås	T	13150	1)
A045	Bramgås	T	13150	1) 2)
A046	Mørkbuget knortegås	T	13150	1) 4)
A048	Gravand	T	10755	1) 4)
A050	Pibeand	T	10755	1) 4)
A052	Krikand	T	10755	1) 4)
A054	Spidsand	T	10755	1) 4)
A056	Skeand	T	10755	1) 4)
A067	Hvinand	T	21702	1) 4)
A070	Stor skallesluger	T	21702	1) 4)
A075	Havørn	T	28461	11)
A081	Rørhøg	Y	9131	2) 4)
A082	Blå kærhøg	T	7750	11)
A103	Vandrefalk	Tn	12193	8)
A119	Plettet rørvagtel	Y	2329	10)
A125	Blishøne	T	10524	1) 4)
A132	Klyde	Y/T	4997	5)
A149	Almindelig ryle	Y	1631	6) 7)
A151	Brushane	Y	1631	6) 7)
A157	Lille kobbersneppe	T	4608	8)
A191	Splitterne	Y	21617	2) 3) 4)
A193	Fjordterne	Y	25113	2)
A194	Havterne	Y	25113	2) 9)
A222	Mosehornugle	Y	3725	4)

3. Foreløbig trusselsvurdering

På baggrund af de tilgængelige data om naturtyper og arters forekomster (se kort er der foretaget en foreløbig vurdering af truslerne mod arterne og naturtyperne i H62, F43 og R2. Truslerne omfatter påvirkninger, hvor der er en begrundet mistanke om, at de har en negativ betydning for naturtilstanden. De største trusler er gennemgået i de følgende afsnit.

Samlet beskrivelse af de terrestriske naturtyper

Klitområderne i den sydvestlige del af området ligger isoleret fra områder med landbrugsdrift, derfor er der ikke konstateret direkte påvirkninger i form af sprøjteskader og afdrift fra gødningsspredning. Derimod kan depositionen af atmosfærisk kvælstof betragtes som en trussel på klitlavningerne og rigkærene. Det blev konstateret at afvanding ikke er noget stort problem på strandengene, mens de fugtige klitlavninger og rigkærene viser tydelige tegn på at være påvirkede. Tilgroning med høj vegetation eller vedplanter ses som en konsekvens af øget næringsstofindhold samt afvanding og er konstateret i alle de nævnte naturtyper samt på de grå klitter. Tilgroningen af de fugtige klitlavninger og rigkærene vil på sigt være en trussel for områdernes lavtvoksende arter. Invasive arter blev konstateret på klittyperne og i begrænset omfang på strandengene. Det er hovedsagelig Rynket Rose som er et problem i klitnaturtyperne langs kysten, men også Bjerg-Fyr er et problem på især Bjålum klit. På Bjålum klit er der ligeledes konstateret større bestande af *Campylopus introflexus*.

Flodmundinger (1130)

Der er ikke foretaget undersøgelser af miljøtilstanden i de tre ret små områder omkring Skjern Å udløbet, der er kortlagt som naturtype 1130 (Flodmundinger). Der er derfor ikke tilstrækkeligt datagrundlag, for at vurdere tilstanden af denne naturtype. Via afstrømning tilføres Ringkøbing Fjord store mængder næringsstoffer, som passerer munden af Skjern Å. Da miljøtilstanden i Ringkøbing Fjord for naturtype 1150 (Kystlagune) er vurderet utilfredsstillende (Ringkøbing amt, 2005c), må det antages, at naturtypen 1130 (Flodmunding) i Ringkøbing Fjord også har en ugunstig tilstand. Dette understøttes af Danmarks Miljøundersøgelser (Dahl et al., 2005), der antager, at en generel national bevaringsstatus for naturtypen 1130 vil være ugunstig.

Kystlaguner og strandsøer (1150)

Det kan konkluderes at bevaringsstatus for naturtype 1150 (Kystlagune) i habitatområde nr. 62 er ugunstig, da naturtypen er ude af økologisk balance, efter at fjorden kollapsede i 1970'erne, på grund af stigende tilførsler af næringssalte fra oplandet. Miljøtilstanden i dag er således utilfredsstillende for en række biologiske parametre (Ringkøbing Amt, 2005c). Sommersigtedybden er for lav og bundvegetationens dækning er kun en brøkdel af hvad den har været op til starten af 1970'erne. Fjordens miljøtilstand er dog under stadig forandring som følge af ændret saltholdighed og reduceret næringsstofbelastning. Næringsstoffsaltniveauet i vandsøjlen bør falde til mere naturlige niveauer så bundvegetationen kan genoprettes. Det er dog vurderet usandsynligt, at sommersigtedybden og bundvegetationens dybdegrænse kan øges til 2 m inden 2015 (Ringkøbing Amt, 2006). Tungmetallerne kobber og nikkel samt miljøfarlige stoffer såsom tributyl tin (TBT) fra antibegrøningsmidler på skibe og til tider også organiske aromatiske klorforbindelser (PCB'er) og polycykliske aromatiske hydrocarboner (PAH'er) forekommer i for høje koncentrationer (Ringkøbing Amt, 2005c).

Strandsøerne er mere eller mindre afsnøret fra Ringkøbing Fjord og tilstanden varierer efter lokale forhold. Der er ikke datagrundlag for at vurdere tilstanden af disse små strandsøer.

Næringsrige søer og vandhuller med flydeplanter eller store vandaks (3150)

Det vurderes, at søområdet Nymindestrømmen er stabilt og de lever op til deres særskilte målsætning som naturvidenskabeligt referenceområde, men saltvandsindtrængning kan være en trussel for vegetationen i søkomplekset. Ydermere findes der indenfor habitatområdet en række mindre søer og vandhuller som endnu ikke har kortlagt. Det er derfor på nuværende tidspunkt ikke muligt, at vurdere om disse søer kan henføres som en udpeget naturtype efter habitatdirektivet.

Vandranke

Vandranke antages generelt at være en konkurrencesvag art, der kun vokser, hvor miljøet har lave næringsstofkoncentrationer, eller hvor der er forstyrrelser, fordi stress og forstyrrelser mindsker

konkurrencen fra andre vandplanter (Laursen 2003). Den meget lille bestand i Falen Å vurderes ikke at kunne opretholdes, da vandløbet er meget påvirket af regulering og sejlads. En stor del af vandløbsbunden består endvidere af grus, der ikke er egnet for vandranke, og de egnede lokaliteter er for en stor del optaget af konkurrerende arter. Den store forekomst af vandranke i Gødel Kanal hænger givetvis sammen med den relativt hårdhændede vedligeholdelse indebærende 2 årlige grødeskæringer og lejlighedsvis opgravninger til sikring af den regulativfastsatte dybde.

Havlampret og flodlampret

Begrænset passage til Skjern å-systemet via slusen i Hvide Sande vurderes, at være det største problem for de to lampretarter (Andersen & Müller 2003). Kendskabet til lampretternes specifikke krav i forbindelse med passagen af Ringkøbing Fjord er dog stadig meget mangelfuldt, og truslerne mod dem inden for Natura 2000 område nr. 69, lader sig derfor ikke nærmere vurdere på nuværende tidspunkt.

Stavsild og majsild

De væsentligste trusler mod disse to fiskearter vurderes generelt at være: fiskeri, eutrofiering af vandløb og fjorde, samt dårlige passageforhold. Kendskabet til disse fisks specifikke krav er dog meget mangelfuldt, og truslerne mod bestanden af Stavsilden og en evt. bestand af Majsild inden for Natura 2000 område nr. 69 lader sig derfor ikke nærmere vurdere på nuværende tidspunkt (Andersen & Müller 2003).

Odder

På baggrund af odderens positive fremgang i Jylland i løbet af 1990'erne, og forekomsten mange steder inden for området vurderes der ikke umiddelbart at være trusler mod den inden for Natura 2000 område nr. 69. Det er dog vigtigt, at der fortsat findes uforstyrrede raste-, yngle- og fourageringsmuligheder inden for området.

Samlet vurdering af arter på EF-fuglebeskyttelsesdirektivet

En række fuglearter, der er medtaget på udpegningsgrundlaget for Natura 2000 område nr. 69, har siden områdets udpegning i 1982 været udsat for markante tilbagegange, det drejer sig både om yngle- og rastefugle.

Tilbage i slutningen af 1970'erne forekom alle de herbivore vandfugle i antal det der var grundlaget ved områdets udpegning i 1982. Planteudbredelsen i Ringkøbing Fjord, som den var i 1970'erne, gav optimale forhold for langt de fleste internationalt beskyttede fuglearter. På grund af den kraftige eutrofiering af Ringkøbing Fjord er arter som: Knopsvane, Sangsvane, Pibesvane, Knortegås, Pibeand, Spidsand, Skeand og Blishøne gået voldsomt tilbage. I to perioder er der dog set tendenser til forbedring i fuglenes forekomst. I midten af 1980'erne sporedes således en svag fremgang i forekomsten af flere af de gennemtrækkende bestande af planteædende vandfugle (især Pibesvane og Pibeand samt svag fremgang for Blishøne) – det blev dog hurtigt afløst af en fornyet tilbagegang i slutningen af 1980'erne. I første halvdel af 1990'erne var der en betydelig bedring i antallet af rastende vandfugle, og alle arter sås i antal, der var de højeste siden 1970'erne (Knopsvane, Pibesvane, Gråand, Pibeand, Spidsand, Skeand og Blishøne). Denne fremgang fik imidlertid en brat afslutning i 1996-97, og antallet i årene 1996-2002 lå på niveau med eller under niveauet for den hidtil værste nedgangsperiode i årene umiddelbart efter kollapsen i bundvegetationen i 1979-1980. Den kraftige reduktion i antallet af langt de fleste udpegede arter betyder, at langt de fleste vandfugle i dag ses i et antal der er langt fra det niveau der blev konstateret ved fuglebeskyttelsesområdernes udpegning i 1982.

For ynglefuglene inden for Natura 2000 område nr. 69 har flere arter ligeledes været udsat for kraftige tilbagegange. Ynglebestandene af 'sydlig' Almindelig Ryle og Brushane er som en følge af

manglende afgræsning på engen på Tipperhalvøen, øget salinitet i fjordvandet og dermed på engen og endelig høje sommer vandstande i Ringkøbing Fjord som en følge af ændret slusepraksis, gået kraftigt tilbage på Tipperne og Værnengene.

Arter (Rørdrum, Rørhøg, Fjordterne) der kun i mindre omfang påvirkes af den kraftige eutrofiering af Ringkøbing Fjord har haft stabile bestande igennem en lang årrække. Splitterne er som en følge af rovdyr på Klægbanken fuldstændig forsvundet som ynglefugl inden for de sidste år. Endelig er skestork begyndt at yngle i området, og arten har vist en fremgang siden de første ynglepar i 2002, der blev således registreret 14 ynglepar i 2006.

Helt afgørende for at forholdene for de internationalt beskyttede fuglearter inden for Natura 2000 område nr. 69 skal forbedres, er at tilledningen af næringsstoffer fra oplandet til Ringkøbing Fjord nedbringes til et niveau der igen tillader en udbredt undervandsvegetation i store del af fjorden. Det er i den sammenhæng også nødvendigt, at der træffes aftaler om en slusepraksis der gør, at Saliniteten i fjorden bliver konstant over en lang årrække. Endelig er det for flere af de kolonirugende fugle (Klyde og Terner) afgørende, at der findes ynglæer med lav vegetation der friholdes for rovdyr.

3.1. Beskrivelse af naturtilstanden i de terrestriske naturtyper

I forbindelse med kortlægningen af de 18 terrestriske, lysåbne habitattyper (Fredshavn 2004) er der foretaget en registrering af udbredelsen af en række naturtype-karakteristiske strukturer. Disse strukturer er delt op i negative og positive strukturer. De positive strukturer er til stede i veludviklede og typiske forekomster af naturtypen under mere eller mindre upåvirkede forhold. Tilsvarende vidner de negative strukturer om en stærkt påvirket naturtype. I felten er strukturerne samlede omfang registreret på en tre-trins skala: Udbredte (U), spredte (S) eller ikke tilstede (I).

Tabel 3.1 Procentvis fordeling af negative og positive strukturer i de polygoner, hvor de enkelte naturtyper er registreret. For både negative og positive strukturer er angivet om strukturerne samlet set er udbredte (U), spredte (S) eller ikke tilstede (I). Strukturerne er beskrevet i Fredshavn (2004).

Strandeng (1330)

Strukturer	Negative		
	I	S	U
Positive			
U	0	0	0
S	0	0	29
I	39	0	32

1449,9 ha

Grå/grøn klit (2130)

Strukturer	Negative		
	I	S	U
Positive			
U	12	15	0
S	17	56	0
I	0	0	0

256,8 ha

Klithede (2140)

Strukturer	Negative		
	I	S	U
Positive			
U	72	0	0
S	28	0	0
I	0	0	0

348,4 ha

Klitlavning (2190)

Strukturer	Negative		
	I	S	U
Positive			
U	7	54	0
S	18	19	2
I	0	0	0

73,8 ha

Tør hede (4030)

Strukturer	Negative		
	I	S	U
Positive			
U	0	0	0
S	0	0	100
I	0	0	0

8,5 ha

Tørvelavning (7150)

Strukturer	Negative		
	I	S	U
Positive			
U	0	100	0
S	0	0	0
I	0	0	0

0,06 ha

Riggær (7230)

Strukturer	Negative		
	I	S	U
Positive			
U	0	0	0
S	0	100	0
I	0	0	0

1,8 ha

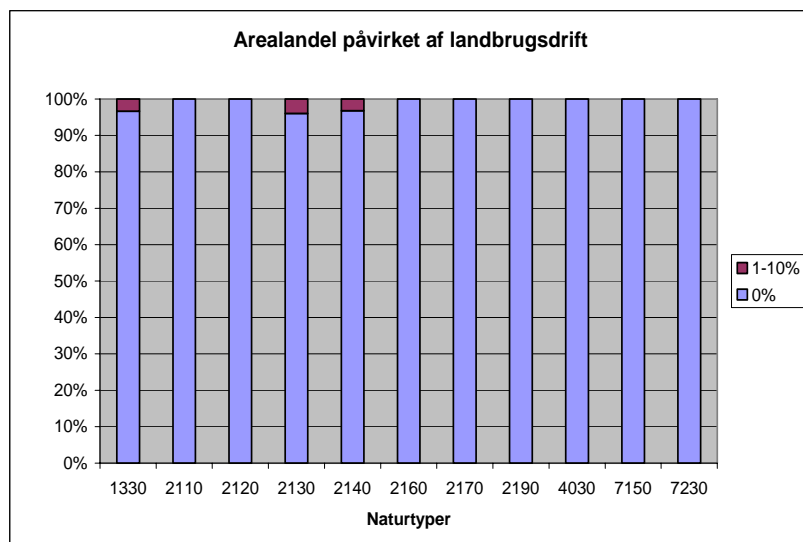
Tabel 3.1 giver en oversigt over de enkelte naturtypers fordeling i forhold til deres indhold af positive og negative strukturer. Mørkegrøn farve viser veludviklede naturtyper, som tilsyneladende ikke er udsat for nogen nævneværdige trusler, mens mørkerød farve viser dårligt udviklede naturtyper, der antagelig påvirkes kraftigt af en eller flere trusler.

Tabel 3.1 viser at langt de fleste naturtyper tilsyneladende har veludviklede naturtyper uden at være nævneværdigt truede. Dette skal ses i lyset af at kortlægningen af naturtyperne er præget af nogen subjektivitet da naturtyperne skal tolkes bredt. Grænsen for naturtypen kan være svær at sætte, hvis området er præget af tilgroning eller påvirkning fra sprøjteskader og eutrofiering. I mange tilfælde er de mest påvirkede områder formentlig ikke taget med i kortlægningen af naturtyperne. Det betyder at oversigten i tabel 3.1 kommer til at vise en bedre tilstand end den der observeres i virkeligheden.

3.1.1. Eutrofiering

Terrestriske naturtyper

I forbindelse med kortlægningen af de terrestriske naturtyper er der foretaget en registrering af, hvor stor en andel af de kortlagte arealer, der er tydeligt påvirket af landbrugsdrift. Påvirkningerne omfatter gødningsspredning, atmosfærisk deposition, afdrift med sprøjtemidler eller påvirkning med erosionsmateriale fra dyrkede arealer (Fredshavn 2004). I praksis er det vanskeligt at identificere påvirkninger som atmosfærisk deposition og afdrift af sprøjtemidler, hvorfor registreringerne næsten udelukkende dækker over tegn på direkte gødsugning. Figur 3.1 viser hvor stor en arealmæssig andel af de kortlagte naturtyper i habitatområdet Ringkøbing Fjord og Nymindestrømmen der er tydeligt påvirket af landbrugsdrift.

Figur 3.1 Den arealmæssige andel af de kortlagte naturtyper som er tydeligt påvirket af landbrugsdrift. 0 % og 1-10 angiver hvor stor en andel af det kortlagte areal som er påvirket af landbrugsdriften.

Figur 3.1 viser, at det kun er ganske få procent af strandengene (1330), de grå/grønne klitter (2130) og klithederne (2140) der er tydeligt påvirkede af landbrugsdrift. Disse er påvirkede på 1-10 % af de kortlagte arealer.

I forbindelse med kortlægningen af de terrestriske naturtyper er der foretaget en registrering af udbredelsen af positive og negative strukturer, der kan relateres til næringsstofbelastning. Blandt de ændringer, der kan indtræffe som følge af næringsstofbelastning er tilbagegang af laver og

mosser, da de er lavtvoksende og derfor særligt udsatte for at blive udkonkurreret af kraftigt voksende vegetation. Det samme gælder lavtvoksende og lyskrævende plantearter, der er karakteristiske for artsrige plantesamfund. Blandt de arter, der regnes som indikatorer for øget næringsstofbelastning er græsarterne Blåtop, Bølget Bunke, Alm. Rajgræs, Alm. Kvik samt arter som Ager-Tidsel, Stor Nælde og Vild Kørvel. Tabel 3.2 viser en oversigt over forekomsten af negative strukturer der er relateret til eutrofiering.

Tabel 3.2 Viser forekomsten af negative strukturer der er relateret til eutrofiering i de enkelte kortlagte naturtyper.

Naturtype	Strukturer	Antal forekomster ud af total forekomster
2190	Eutrofieret/udtørret	11 / 14
4030	Dominans af blåtop eller bunke	1 / 1
7230	Eutrofieret	4 / 4

Den gennemsnitlige deposition af atmosfærisk kvælstof (N) til natura 2000 området, beregnet på kommuneniveau (gennemsnit af niveauet i Ringkøbing, Skjern, Egvad, Blaabjerg og Holmsland kommuner) er 15,6 kg N/ha/år (Skov og Naturstyrelsen 2004). I tabel 3.3 ses tålegrænserne overfor atmosfærisk deposition af kvælstof (N) for de registrerede naturtyper i området.

Tabel 3.3 Naturtypernes tålegrænser mht. atmosfærisk kvælstofdeposition. Tålegrænsen er angivet i kg N/ha/år (Skov og Naturstyrelsen 2005). *Prioriteret naturtype.

Habitatnaturtype	Tålegrænse
1330 Strandenge	30-40
2110 Forstrand og begyndende klitdannelse	10-20
2120 Hvide klitter og vandremiler	10-20
2130 *Grå klit og grønsværsklit	10-20
2140 *Kystklitter med dværgbuskvegetation	10-40
2160 Kystklitter med havtorn	10-20
2170 Kystklitter med gråris	10-20
2190 Fugtige klitlavninger	10-25
4030 Tørre heder	10-20
7150 Plantesamfund på vådt sand eller blottet tørv	10-15
7230 Riggær	15-25

Det kan ses af tabel 3.3 at det nedre interval i tålegrænserne for alle kortlagte naturtyper, undtagen strandenge, er overskredet med den kommunale gennemsnitlige deposition.

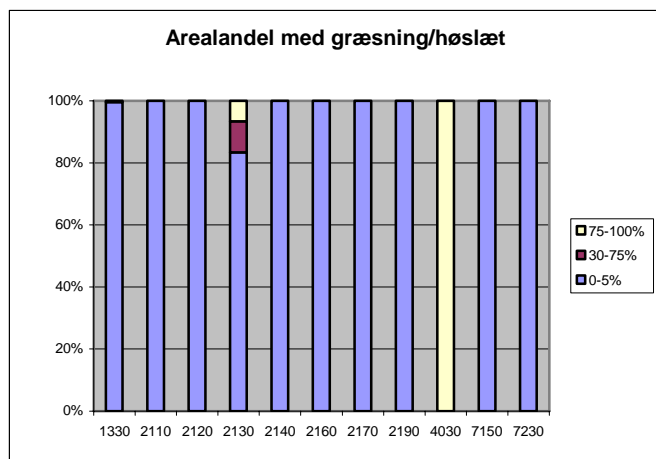
Det kan konkluderes at eutrofiering er en trussel mod klitlavningerne (2190) og rigkærerne (7230).

3.1.2. Tilgroning

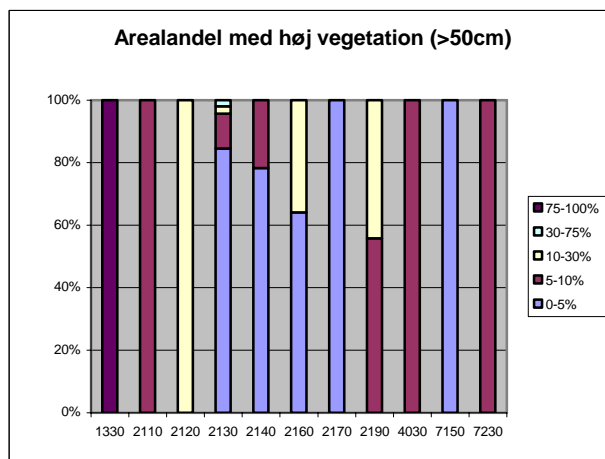
Terrestriske naturtyper

Tilgroning er i dag en alvorlig trussel mod opretholdelsen af de lysåbne naturtyper og deres karakteristiske vegetation. Således er ekstensiv udnyttelse i form af græsning og høslæt centralt for en lang række af de terrestriske naturtyper, der er opført på habitatdirektivets bilag I. Såfremt den traditionelle græsning og høslæt på disse naturtyper ophører, vil de hurtigt vokse til i rørsump, højstauder, åbne krat og endeligt skov. På et tidspunkt i denne successionsrække forsvinder de skyggefølsomme arter, hvorved naturtypen ændrer karakter og udvikler sig til en ny type natur (strandengene dog undtaget). Afvanding og eutrofiering kan medføre en accelereret tilgroning.

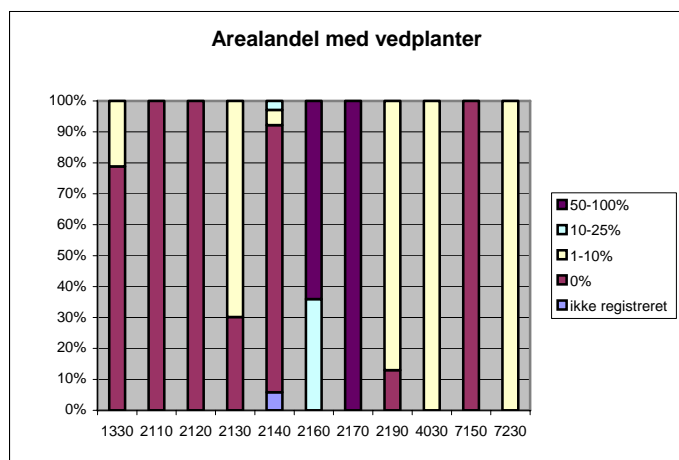
Tilgroningen kan vurderes ud fra områdernes udnyttelse til græsning/høslæt (figur 3.2), arealanden af områderne med vegetation der er højere end 50 cm (figur 3.3), arealandel af områderne med vedplanter (figur 3.4), arealandel med et plejebenhov (figur 3.5) og forekomst af negative strukturer, der har relation til tilgroningen (tabel 3.3).

Figur 3.2 Den arealmæssige andel af de kortlagte naturtyper som bliver græsset eller slået. 0-5 %, 30-75 % og 75-100 % angiver hvor stor en andel af det kortlagte areal som græsses/slås.

Figur 3.3 Den arealmæssige andel af de kortlagte naturtyper hvor vegetationshøjden er over 50 cm. 0-5 %, 5-10 %, 10-30 %, 30-75 % og 75-100 % angiver hvor stor en andel af det kortlagte areal der har en vegetationshøjde på over 50 cm.

Figur 3.4 Den arealmæssige andel af de kortlagte naturtyper med vedplanter. 0 %, 1-10 %, 10-25 % og 50-100 % angiver hvor stor en andel af det kortlagte areal der vokser vedplanter på.

Af figur 3.2, 3.3 og 3.4 kan det ses at stort set ingen af strandene afgræsses, de kan altså betegnes tagrørsumpe. Der er begrænset opvækst af vedplanter på ca. 20 % af strandene. Denne opvækst er i form af pilebuske. Af de grå klitter (2130) er 70 % tilvoksede med vedplanter på 1-10 % af arealerne. Af de fugtige klitlavninger (2190) er 85 % tilvoksede med vedplanter på 1-10 % af arealerne. Riggærene (7230) bliver ikke afgræsset og 5-10 % af arealerne har en vegetation der er højere end 50 cm. Endvidere kan det ses at 1-10 % af riggærsarealerne er under tilgroning med vedplanter. Det kan på sigt være en trussel for riggærets lavtvoksende arter.

Tabel 3.4 Viser forekomsten af negative strukturer som er relateret til tilgroning i de enkelte kortlagte naturtyper.

Naturtype	Strukturer	Antal forekomster ud af total forekomster
2130	Tilgroning med rynket rose eller indførte nåletræer	26 / 31
4030	Dominans af blåtop eller bunke	1 / 1
7230	Dominans af høje urter / opvækst af vedplanter	4 / 4

Tabel 3.4 viser at der er konstateret negative strukturer relateret til tilgroning i grå klit (2130), tør hede (4030) og Riggær (7230).

Det kan konkluderes at tilgroning er en trussel for de grå klitter (2130), klitlavningerne (2190) og Riggærene (7230).

3.1.3. Hydrologi

Terrestriske naturtyper

En naturlig hydrologi uden afvanding eller vandløbsvedligeholdelse vil som hovedregel fremme den mest naturlige udvikling af de forskellige naturtyper. Afvanding samt nærtliggende vandindvinding sænker det naturlige vandspejl og medfører en gradvis udtørring af arealet.

Udtræk fra TILDA viser at der kun er tegn på afvanding og vandindvinding på strandengene (1330). Dog uden at det har medført tydelige vegetationsændringer.

Tabel 3.5 Viser forekomsten af negative strukturer som er relateret til hydrologi i de enkelte kortlagte naturtyper.

Naturtype	Strukturer	Antal forekomster ud af total forekomster
2190	Eutrofieret/udtørret	11 / 14
7230	Udtørret	4 / 4

Tabel 3.5 viser at der er registreret eutrofierede og/eller udtørrede områder i 11 ud af de 14 fugtige klitlavninger (2190) og der er registreret tegn på udtørring i alle riggærene (7230).

Det kan konkluderes at afvanding ikke er noget stort problem på strandengene, mens de fugtige klitlavninger (2190) og riggærene (7230) viser tydelige tegn på at være påvirkede.

3.1.4. Invasive arter

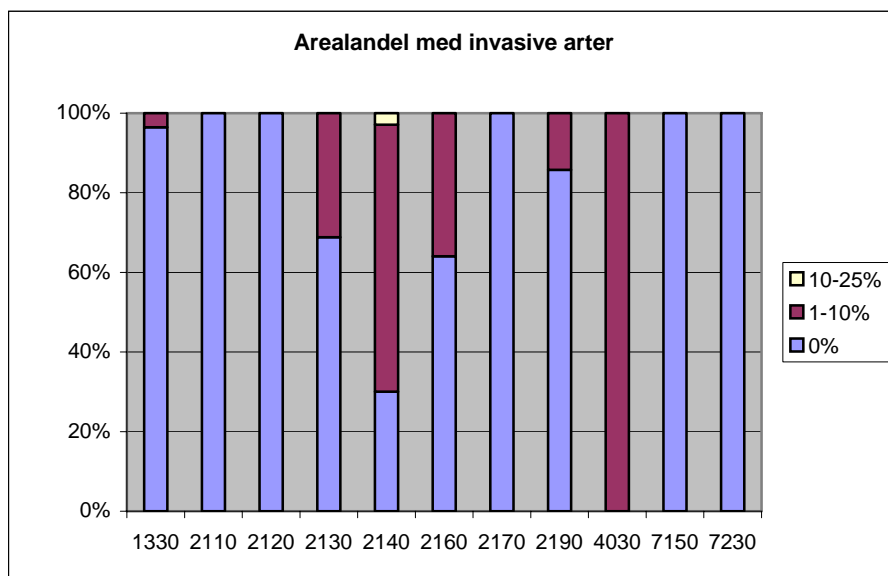
Terrestriske naturtyper

De invasive arter hører ikke naturligt hjemme i den danske natur. De er typisk blevet indført af mennesket og mange af dem er efterhånden blevet et stort problem, fordi spreder sig til naturområderne. Her kan de danne store bestande og derved fortrænge det vilde plante- og dyreliv.

Figur 3.5 viser at der er registreret invasive arter på 1-10 % af det ene areal af tør hede (4030) der er registreret ved kortlægningen. På mellem 2 % og 60 % af naturtyperne 1330, 2130, 2140, 2160 og 2190 er der ligeledes registreret invasive arter på 1-10 % af arealerne.

Det er hovedsaglig Rynket Rose som er et problem i klitnaturtyperne langs kysten, men også Bjerg-Fyr er et problem på især Bjålum klit. På Bjålum klit er der ligeledes konstateret større bestande af *Campylopus introflexus*.

Det kan konkluderes at invasive arter er en trussel på klitnaturtyperne og i begrænset omfang på strandengene (1330).

Figur 3.5 Den arealmæssige andel af de kortlagte naturtyper med invasive arter. 0 %, 1-10 % og 10-25 % angiver hvor stor en andel af det kortlagte areal der vokser invasive arter på.

3.2. Beskrivelse af naturtilstanden i de akvatiske naturtyper

3.2.1. Næringsrige søer og vandhuller med flydeplanter eller store vandaks (3150)

Nymindestrømmen

I den sydligste del af Natura 2000 området findes en række søer som er opstået efter at Ringkøbing Fjords og Skjern å afvandende gennem Nymindestrømmen før det nuværende slusekompleks i Hvide Sande blev etableret.

Ribe Amt har undersøgt disse søer i 1996 og 1994 af amtets regionplan fremgår det at, søerne lever op til deres særskilte målsætning som naturvidenskabeligt referenceområde, hvilket også fremgår Vandrammedirektivets basisanalyse 2. del.

Af karakterarter for naturtypen er registreret hjertebladet vandaks, kors-andemad, børstebladet vandaks og blærerod sp. Den samlede dækningsgrad for 5 delområder undersøgt i 1996 er vurderet til ca. 32 %. Undersøgelsen er udført i henhold til DMU's tekniske anvisning nr. 12. (Moeslund, B. et al. 1996).

Det nordligste bassin er typebestemt til 1150 kystlaguner og strandsøer, jf., afsnit 3.3.2 herunder.

På baggrund af vandrammedirektivets basisanalyse vurderes søerne i Nymindestrømmen at kunne opfylde deres målsætning i 2015. Der henvises i øvrigt til vandrammedirektivets basisanalyse del II for yderligere detaljer (Ringkøbing Amt 2006a).

Samlet beskrivelse af trusler for naturtypen 3150 (Næringsrige søer og vandhuller)

Det vurderes at søområdet Nymindestrømmen er stabilt og de lever op til deres særskilte målsætning som naturvidenskabeligt referenceområde, men saltvandsindtrængning kan være en trussel for vegetationen i søkomplekset. Ydermere findes indenfor habitatområdet en række mindre søer og vandhuller som Ringkøbing Amt ikke har kortlagt. Det er derfor på nuværende tidspunkt ikke muligt, at vurdere om disse søer kan henføres som en udpeget naturtype efter habitatdirektivet.

3.3. Beskrivelse af naturtilstanden i de marine naturtyper

3.3.1. Flodmundinger (1130)

Der er ikke foretaget undersøgelser af miljøtilstanden i de tre ret små områder omkring udløbet fra Skjern Å, der er kortlagt som naturtype 1130 (Flodmundinger). Der er derfor ikke tilstrækkeligt datagrundlag, for at vurdere tilstanden af denne naturtype. Via afstrømning tilføres Ringkøbing Fjord store mængder næringsstoffer, som passerer mundingen af Skjern Å. Da miljøtilstanden i Ringkøbing Fjord for naturtype 1150 (Kystlagune) er vurderet utilfredsstillende (Ringkøbing amt, 2005c), må det antages, at naturtypen 1130 (Flodmunding) i Ringkøbing Fjord også har en ugunstig tilstand. Dette understøttes af Danmarks Miljøundersøgelser, der antager, at en generel national bevaringsstatus for naturtypen 1130 vil være ugunstig (Dahl et al. 2005).

3.3.2. Kystlaguner og strandsøer (1150)

Strandsøerne er mere eller mindre afsnøret fra Ringkøbing Fjord, og tilstanden i de enkelte, ofte små søer varierer efter lokale forhold. Der er ikke datagrundlag for at vurdere tilstanden af strandsøerne. Den følgende tilstandsvurdering omhandler derfor kun kystlagunedelen af habitatområdet, som også udgør langt hovedparten af området og som er velundersøgt i forhold til miljøtilstanden.

Eutrofiering

I Vandrammedirektivets basisanalyse del II er det vurderet, at Ringkøbing Fjord er meget påvirkelig over for effekten af tilførslen af overskud af næringsstoffer (Ringkøbing Amt, 2006a). Overvågningsresultater fra både den nationale og regionale overvågning viser, at Ringkøbing Fjord er påvirket af for store tilførsler af næringsstoffer fra land (Ringkøbing Amt, 2005c). Det medfører forøget opblomstring af planktonalger, hvilket nedsætter vandets klarhed, og forringer planterne dybdeudbredelse. Masseforekomster af Søsalat er også observeret.

Fjordens økologiske balance kollapsede sidst i 1970'erne, og i en årrække frem til en ændring i slusepraksis i 1995 var fjorden domineret af blågrønalger med en sommersigt dybde på ikke meget over 0,5 m. Efter ændringen i slusepraksis i 1995, hvor saltholdigheden blev øget, skiftede den økologiske balance igen. I løbet af 1996 blev fjorden koloniseret af sandmuslinger, som via et stort filtreringspotentiale øgede sommersigt dybden til godt 2 m. I perioden 1997–2001 var sommersigt dybden tæt ved eller over 2 m, men fra 2002 begyndte sommersigt dybden at falde som følge af en stigning i mængden af planktonalger. Klorofylindholdet er i perioden 2001-2005 signifikant stigende, og sommersigt dybden er i dag reduceret til ca. 1,5 m. De seneste års stigning i mængden af planteplankton, og den heraf følgende konkurrence om næringsstoffer mellem plankton- og makroalger, har markant reduceret omfanget af Søsalat i 2005.

Et udbredt bundplantedække har ikke været tilstede i Ringkøbing Fjord siden starten af 1970'erne. Efter ændringen af slusepraksis i 1995 forsvandt det meste af den i forvejen sparsomme vegetation som følge af den øgede saltholdighed. Siden 2001 har vegetationen været i fremgang og frem til

2005, er dækningsgraden for fjordens samlede areal øget fra knap 1 % i 2001 til 6 % i 2005, hvilket dog stadig er langt fra tidligere tiders dækning.

Miljøtilstanden i dag er utilfredsstillende for biologiske parametre. Sommersigtedybden er ca. 1,5 m og bundvegetationens dækning er kun en brøkdel af hvad den har været op til starten af 1970'erne. Fjordens miljøtilstand er dog under stadig forandring som følge af ændret saltholdighed og reduceret næringsstofbelastning.

Tungmetaller og miljøfarlige stoffer

Resultater fra sandmuslinger og sediment målt i forbindelse med det landsdækkende overvågningsprogram afleveret i amtets årlige rapporter, viser at der kan findes så høje koncentrationer af kobber, nikkel og TBT og til tider også af andre stofgrupper som PCB'er og PAH'er, at den generelle målsætning ikke vurderes som opfyldt (Ringkøbing Amt, 2005c). Miljøfarlige stoffer tilføres både fra lokale kilder (eksempelvis antibegroningsmidler fra skibe), mens en del af tilførslen skyldes kilder udenfor oplandet, herunder atmosfærisk deposition og indslusning af vesterhavsvand, der medbringer stoffer fra de store centraleuropæiske floder (Ringkøbing Amt, 2005c). Belastningen forventes at aftage som følge af den generelle regulering via EU lovgivning, men det er usikkert om niveauer for nogle stoffer og tungmetaller i 2015 er faldet til niveauer som det norske STF system svarer til ubetydelig – lidt forurenede område, da mange stoffer kun nedbrydes eller spredes langsomt. (Ringkøbing Amt, 2005c, 2006a).

Hydrologi

Slusepraksis er bestemmende for, hvor meget vand der sluses ind i fjorden fra Vesterhavet og dermed for saltholdigheden i fjorden. Saltholdigheden har stor indvirkning på fjordens sammensætning af planter og dyr. Der er i Ringkøbing Amts regionplan stillet mål om, at saltholdigheden via slusepraksis skal holdes inden for et bestemt interval. Der kan ikke defineres et naturligt saltholdighedsregime for Ringkøbing Fjord, da saltholdigheden har svinget alt efter størrelsen af tidligere tiders naturlige åbning til Vesterhavet, og i nyere tid efter slusepraksis.

Invasive arter

Sandmuslingen (*Mya arenaria*) er med den nuværende saltholdighed i Ringkøbing Fjord tilstede i store mængder med over 1000 individer/m² i 2004 (Ringkøbing Amt, 2005c). Denne oprindelige Nordamerikanske art betragtes dog som gavnlige for systemet idet den filtrerer store mængder plankton alger og dermed har en gunstig effekt på sigtedybden. Da der er tale om en artsintroduktion, som måske har fundet sted for flere hundrede år siden, kan det være vanskeligt, at vurdere om arten har eller har haft en negativ effekt på det oprindelige bunddyrssamfund.

Samlet beskrivelse for naturtypen 1150 (Kystlagune og strandsøer)

Det kan konkluderes, at bevaringsstatus for naturtype 1150 i Natura 2000 område nr. 69 er ugunstig, da naturtypen er ude af økologisk balance, efter at fjorden kollapsede i 1970'erne, grundet stigende tilførsler af næringsalte fra oplandet. Miljøtilstanden i dag er således utilfredsstillende for en række biologiske parametre (Ringkøbing Amt, 2005c). Sommersigtedybden er for lav og bundvegetationens dækning er kun en brøkdel af, hvad den har været op til starten af 1970'erne. Fjordens miljøtilstand er dog under stadig forandring som følge af ændret saltholdighed og reduceret næringsstofbelastning. Næringsstoffsalt-niveauet i vandsøjlen bør falde til mere naturlige niveauer så bundvegetationen kan genoprettes. Det er dog vurderet usandsynligt, at sommersigtedybden og bundvegetationens dybdegrænse kan øges til 2 m inden 2015. (Ringkøbing Amt, 2006a). Tungmetallerne kobber og nikkel samt miljøfarlige stoffer såsom tributyl tin (TBT) fra antibegroningsmidler på skibe og til tider også organiske aromatiske klorforbindelser (PCB'er) og polycykliske aromatiske hydrocarboner (PAH'er) forekommer i for høje koncentrationer (Ringkøbing Amt, 2005c).

Strandsøerne er mere eller mindre afsnøret fra Ringkøbing Fjord og tilstanden i de enkelte, ofte små søer varierer efter lokale forhold. Der er ikke datagrundlag for at vurdere tilstanden af strandsøerne.

3.4. Beskrivelse af arter

Havlampret

Bestand: Lokale fiskere melder om fangster af Havlampretter i Ringkøbing Fjord (Andersen & Müller 2003) og det vides med sikkerhed, at havlampretten gyder i Skjern Å-systemet, da dens larver er fundet ved to lejligheder (Olsen & Koed, 2004). Ringkøbing Fjord vurderes udelukkende at fungere som migrationsrute mellem Vesterhavet og vandløbene tilknyttet Ringkøbing Fjord. Der foreligger ingen egentlige bestandsundersøgelser af havlampretter i Ringkøbing Fjord.

Foreløbig trusselsvurdering: De væsentligste trusler mod havlampretten vurderes generelt at være tilknyttet opholdet i ferskvand i forbindelse med gydning. Kendskabet til Havlamprettens specifikke krav i forbindelse med passagen af Ringkøbing Fjord er mangelfuldt, og truslerne mod havlampretten i Natura 2000 område nr. 69, lader sig derfor ikke nærmere vurdere.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet. I alt vurderes det samlede potentielle levested at udgøre ca. 21.620 ha.

Flodlampret

Bestand: Det er uvist om der findes en fast bestand af Flodlampret i Ringkøbing Fjord, eller om fjorden udelukkende bruges som migrationsrute til og fra gydeområderne. Lokale fiskere melder om fangster af Flodlampretter i efterårsmånederne i Ringkøbing Fjord (Andersen & Müller 2003). Flodlampretten er kun fanget i tilløbene til Ringkøbing Fjord ved enkelte lejligheder og dens bestandsstørrelse og udbredelse er derfor ukendt.

Foreløbig trusselsvurdering: De væsentligste trusler mod Flodlampretten vurderes generelt at være tilknyttet opholdet i ferskvand i forbindelse med gydning. Kendskabet til Flodlamprettens specifikke krav i forbindelse med passagen af Ringkøbing Fjord er mangelfuldt, og truslerne mod Flodlampretten i Natura 2000 område nr. 69, lader sig derfor ikke nærmere vurdere.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet. I alt vurderes det samlede potentielle levested at udgøre ca. 21.620 ha.

Stavsild

Bestand: Stavsilden lever i havet og søger kun op i vandløb for at gyde. Stavsilden er aldrig registreret i Skjern Å-systemet, men formodes at gyde der, da lokale fiskere fanger ikke ubetydelige mængder (formodede) stavsild i bundgarnene i Ringkøbing Fjord i juni-august (Andersen & Müller, 2003). Dette må antages at være Stavsild på gydevandring. Stavsilden har ingen fiskerimæssig betydning, og der foreligger ingen statistikker for fangsten af Stavsild i Ringkøbing Fjord.

Foreløbig trusselsvurdering: De væsentligste trusler mod stavsilden vurderes generelt at være: fiskeri, eutrofiering i vandløb og fjorde, samt dårlige passage forhold i forbindelse med artens vandring fra havet til yngleområderne. Kendskabet til stavsildens specifikke krav er dog meget mangelfuldt, og truslerne mod Stavsilden i habitatområde 62 lader sig derfor ikke nærmere vurdere.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet. Stavsilden vurderes at kunne gyde i Skjern Å. Mundingsområdet og evt. Ringkøbing Fjord vurderes at kunne fungere som opvækstområde for Stavsildens yngel. I øvrigt vurderes Ringkøbing Fjord kun at fungere som migra-

tionsrute for de adulte fisk på gydevandring. I alt vurderes det samlede potentielle levested at udgøre ca. 21.570 ha.

Majsild

Bestand: Majsilden lever i havet og søger kun op i vandløb for at gyde. Majsilden er aldrig med sikkerhed registreret i Skjern Å-systemet, men formodes potentielt at kunne gyde der. Majsilden er ikke med sikkerhed registreret i Danmark i de seneste år. Lokale fiskere mener, at have fanget majsild i Ringkøbing Fjord, men der kan være tale om Stavsild, der i fjorden er forholdsvis almindelig, da de to arter er svære at skelne fra hinanden (Andersen & Müller, 2003). Majsilden har ingen fiskerimæssig betydning, og der foreligger ingen statistikker for fangsten af Majsild i Ringkøbing Fjord.

Foreløbig trusselsvurdering: De væsentligste trusler mod Majsilden vurderes generelt at være: fiskeri, eutrofiering i vandløb og fjorde, samt forhindringer i forbindelse med migration fra havet til ynglelokaliteterne i vandløbene. Majsildens specifikke krav er dog stadig meget mangelfuld, og truslerne mod en eventuel bestand af majsild i habitatområde 62 lader sig derfor ikke nærmere vurdere.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet. Majsilden vurderes potentielt at kunne gyde i Skjern Å. Mundingsområdet og evt. Ringkøbing Fjord vurderes at kunne fungere som opvækstområde for majsildens yngel. I øvrigt vurderes Ringkøbing Fjord kun at fungere som migrationsrute for de adulte fisk på gydevandring. I alt vurderes det samlede potentielle levested at udgøre ca. 21.570 ha.

Vandranke

Bestand: Falen Å i Ringkøbing Fjords sydlige ende rummer en meget lille population af Vandranke (Bundgaard 2006). Gødel Kanal, der ligeledes løber til Ringkøbing Fjords sydlige ende, rummer tætte populationer af Vandranke (Laursen 2003). Ifølge Ribe Amts vandrankeregistreringer, findes planten så langt opstrøms i kanalen som ved pumpestationen, men kun i spredte små populationer ned langs hele strækningen (Ribe Amt 2000). Registreringen er dog ikke fuldstændig.

Foreløbig trusselsvurdering: Vandranke antages generelt at være en konkurrencesvag art, der kun vokser, hvor miljøet har lave næringsstofkoncentrationer, eller hvor der er forstyrrelser, fordi stress og forstyrrelser mindsker konkurrencen (Laursen 2003). Den meget lille bestand i Falen Å vurderes ikke at kunne opretholdes, da vandløbet er meget påvirket af regulering og sejlad. En stor del af vandløbsbunden består endvidere af grus, der ikke er egnet for Vandranke, og de egnede lokaliteter er for en stor del optaget af konkurrerende arter. Den store forekomst af Vandranke i Gødel Kanal hænger givetvis sammen med den relativt hårdhændede vedligeholdelse der indebærer 2 årlige grødeskæringer og lejlighedsvis opgravninger til sikring af den regulativfastsatte dybde.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet, i alt ca. 30 ha.

Odder

Bestand: I slutningen af 1950'erne kunne man kun få et billede af Odderens udbredelse ved at se på antallet af skudte dyr. På daværende tidspunkt blev der nedlagt knap 500 Oddere i Danmark. I 1967 blev Odderen fredet, men på dette tidspunkt var den danske bestand gået drastisk tilbage. Nedgangen fortsatte gennem 1970'erne og 1980'erne. I 1984-1986 viste en undersøgelse, at der kun fandtes Oddere i Midt- og Nordvestjylland. Odderen gik også tilbage i de andre europæiske lande. Dette medførte at den i 1992, da direktivet blev implementeret i Europa, blev medtaget på habitatdirektivets bilag II og IV, hvor arter der kræver udpegning af særlige bevaringsområder og streng beskyttelse er medtaget. I 1996 viste en landsdækkende undersøgelse, at spredt sig. Odderen blev, ud over de tidligere kerneområder, således også registreret i store dele af Vendsyssel, Djursland og mod syd havde den bredt sig mod syd ned gennem Ringkøbing amt.

I forbindelse med NOVANA overvågningen, blev Odderens forekomst igen undersøgt på 586 stationer fordelt over hele landet. I Ringkøbing amt blev forekomsten på 151 stationer ved vandløb, søer og fjorde undersøgt. Der blev fundet positive spor efter Odder på 136 af disse stationer. Inden for Natura 2000 område nr. 69 blev der registreret odder flere steder ved NOVANA undersøgelsen bl.a. på Tipperne, Nymindestrømmen, Gødel Kanal og flere ved vandløb på østsiden af Ringkøbing Fjord.

Foreløbig trusselvurdering: På baggrund af Odderens positive fremgang i Jylland i løbet af 1990'erne, og forekomsten mange steder inden for området vurderes der ikke umiddelbart at være trusler mod den inden for området. Det er dog vigtigt, at der fortsat findes uforstyrrede raste-, yngle- og fourageringsmuligheder inden for området.

Potentielle levesteder: De udpegede potentielle levesteder ses på kortmaterialet. Ved udpegningen er medtaget en bræmme langs fjorden samt områder ved Tipperhalvøen og munden af Skjern Å. I alt vurderes det potentielle levested inden for habitatområde nr. 60 at udgøre ca. 3776 ha.

Rørdrum

Bestand: Det blev i 1997 vurderet, at den europæiske bestand af Rørdrum var på ca. 10.000-12.000 ynglepar. Bestanden har generelt været faldende i Vesteuropa, mens der i Nordeuropa herunder Danmark er registreret en fremgang gennem 1980'erne og 1990'erne. I 1980'erne blev den danske bestand opgjort til 24-40 par, dette antal var steget til 150-200 par i 1998. De danske ynglefugle er koncentreret i Vejlerne og Maribo-søerne med spredte forekomster på andre lokaliteter, specielt langs den jyske vestkyst (Pihl et al. 2003). Antallet af ynglende Rørdrum indenfor fuglebeskyttelsesområde nr. 43 er og har altid været lavt. I perioden 1994-2002 har der ynglet et par rørdrum med undtagelse af 1996-1997, hvor der yngledede 2 par (Amstrup & Thorup 2002). I forbindelse med NOVANA programmet skal der i 2008 foretages optællinger af ynglende rørdrum inden for fuglebeskyttelsesområderne.

Foreløbig trusselvurdering: Rørdrum er i afhængig af større arealer af uforstyrret rørskov i brak- eller ferskvandsområder. Vandstanden i yngleområdet skal være høj (min 15 cm) i yngletiden (1/2-1/6), således ynglelokaliteterne er sikre for evt. rovdyr. Lokalt i fuglebeskyttelsesområde nr. 43 vurderes forholdene at være nogenlunde konstante, det må dog forventes, at der med tiden sker en udvidelse af områder med rørskov, hvilket vurderes at ville være til gavn for områdets bestand af Rørdrum. Inden for området vurderes specielt Værnsande, Nymindestrømmen og områderne i Skjern Enge at være vigtige yngleområder Rørdrum.

Potentielle levesteder: De udpegede potentielle levesteder ses på kortmaterialet. Ved udpegningen er medtaget arealer med eksisterende, tæt rørskov velegnet til skjul og reder, samt lavvandede åbne vandflader i kanten af rørskoven til fouragering. I alt vurderes det potentielle levested inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 38 at udgøre ca. 2.141 ha.

Skkestork

Bestand: Den europæiske bestand af Skkestork er i 1997 opgjort til ca. 3.000 par. Bestanden har, på trods af en stigning i den hollandske bestand, generelt været faldende i Europa. Efter ca. 30 års fravær som dansk ynglefugl genindvandrede Skkestork fra den hollandske bestand i 1996, og etablerede en lille koloni i Limfjorden. Bestanden har siden spredt sig, og den yngler nu også i Ringkøbing Fjord. I 2003 talte den danske ynglebestand af Skkestork 16 par fordelt på tre lokaliteter. Kolonien i Limfjorden, husede 11 par. I Ringkøbing Fjord har skkestork ynglet på to øer. På Klægbanken har den ynglet et enkelt år men er forsvundet herfra igen (Amstrup pers. comm.). På den anden ynglelokalitet ved Skjern Å's udmunding i Ringkøbing Fjord, var der i 2002 5 ynglepar. Dette var i 2005 steget til 7 par og yderligere til 14 par i 2006 (Amstrup pers. comm.).

Foreløbig trusselvurdering: Såfremt bestanden af Skkestork indenfor området skal sikres og øges er det især vigtigt, at egnede yngleøer både nuværende og potentielle sikres mod forstyrrelser i

yngletiden (15. marts-1. september). Det er desuden helt afgørende for skestorkens ynglesucces, at rovdyr, primært Ræv, holdes væk for ynglørerne. Det kan derfor være nødvendig med en aktiv fjernelse af ræv fra ynglørerne som det blev gjort i 2003 fra ynglørerne i Limfjorden (Dansk Ornitologisk Forening 2006) Da Skestork ofte flyver langt i forbindelse med fouragering vurderes fuglebeskyttelsesområde nr. 43 fint at kunne tilfredsstille artens føde behov inden for en forholdsvis lille afstand fra ynglelokaliteterne.

Potentielle levesteder: De udpegede potentielle levesteder ses på kortmaterialet. Ved udpegningen er medtaget arealer med eksisterende og potentielle ynglelokaliteter, samt lavvandede fourageringsområder. I alt vurderes det potentielle levested inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 at udgøre ca. 1.787 ha.

Knopsvane

Bestand: Den samlede nordvesteuropæiske bestand blev i 2002 opgjort til 250.000 fugle. Bestanden har været i vækst siden 1970'erne og er omtrentlig fordoblet i perioden 1974-1996. Den danske bestand af Knopsvane vurderes i den samme periode at have været nogenlunde stabil. Der blev ved midvintertællingerne således registreret 43.600-69.200 i perioden 1969-73, 37.000-73.200 fra 1987-92 og endelig 53.300 i januar 2000. I lighed med Nissum Fjord har også Ringkøbing Fjord været udsat for en kraftig belastning med næringsstoffer. Dette har reduceret bundvegetationen og dermed fødegrundlaget for bl.a. knopsvane (Pihl et al. 2003). Dette illustreres ved, at der i Ringkøbing Fjord i 1983, ved udpegningsområdet som EF-fuglebeskyttelsesområde, blev registreret 4.300 rastende Knopsvaner inden for området (Miljø- og Energiministeriet 1995). Som det ses af tabel 3.4.1 er antallet faldet frem til 1998, hvorefter der er registreret en mindre stigning i antallet af rastende knopsvaner, men stadig langt fra bestanden i 1983. Dette skal ses i sammenhæng med, at den nordvesteuropæiske bestand i samme periode er blevet fordoblet og den danske bestand har været uændret.

Tabel 3.4.1. Det maksimale antal rastende knopsvaner inden for EF-fuglebeskyttelsesområde nr. 43. Data fra 1983 stammer fra Miljø- og Energiministeriet 1995, og data 1992-2003 stammer fra DMU.

1983	1992-1997	1998-2003
4.300	922	1.520

Foreløbig trusselvurdering: Det er af afgørende betydning for at genoprette området status som internationalt betydende rastelokalitet for bl.a. Knopsvane, at der sker en reduktion af udledningen af næringsstoffer til Ringkøbing Fjord. Det vil for Knopsvane som for de øvrige herbivore fugle på udpegningsgrundlaget også være afgørende, at saltholdigheden i fjorden holdes konstant, således undervandsvegetationen kan sikres de bedste vækstbetingelser til gavn for fuglene. Knopsvanen er generelt robust overfor menneskelige forstyrrelser undtagen i fældningsperioden, hvor fældende flokke flygter på lang afstand fra f.eks. både og brætsejlere. (Pihl et al. 2003). Det bør derfor sikres at raste- og overnatningspladser friholdes for forstyrrelser i fældningsperioden.

Potentielle levesteder: De udpegede potentielle levesteder ses på kortmaterialet og vurderes at være stort set sammenfaldende for Pibe-, Sangsvane og tre gåsearter. Der er medtaget store åbne vandflader, samt eng- og landbrugsområder omkring vandfladerne. I alt vurderes det samlede potentielle levested at udgøre ca. 13.150 ha. Knopsvanen anses normalt for at være mere tilknyttet vandfladerne sammenlignet med de to andre svanearter. Der har dog i 1990'erne i stigende grad været observeret flokke, der som Pibe- og Sangsvane græsser på vinterafgrøder (Pihl et al. 2003).

Pibesvane

Bestand: Den samlede nordvesteuropæiske bestand er i 2002 opgjort til ca. 29.000 Pibesvaner. Bestanden har været i vækst siden 1970'erne og er fordoblet frem til slutningen af 1990'erne (Pihl

et al. 2003). I Danmark er bestanden i samme periode også øget. Der var således 2.000-3.000 fugle ved de landsdækkende tællinger i 1970'erne og 4.100-4.400 i starten af 1990erne (Laubæk 1995). Som det fremgår af tabel 3.4.2. har bestanden af rastefugle inden for beskyttelsesområde nr. 43 været stabil eller svagt faldende fra 1983-2003. Pibesvaner anvender de åbne vandflader inden for området som raste- og overnatningsområde. Pibesvanen lever næsten udelukkende af planteføde. I slutningen af 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne fouragerede de i dagtimerne næsten udelukkende på bundvegetationen i fjord- og søområder, i løbet af de seneste årtier har arten skiftet til i langt overvejende grad at fouragere på landbrusarealer i og uden for fuglebeskyttelsesområdet (Laubæk 1995, Pihl et al. 2003). Dette skift i valg af fourageringsområde er sandsynligvis en del af forklaringen på nedgangen i antallet af pibesvaner inden for område nr. 43.

Tabel 3.4.2. Det maksimale antal rastende pibesvaner inden for EF-fuglebeskyttelsesområde nr. 43. Data fra 1983 stammer fra Miljø- og Energiministeriet 1990, og data 1992-2003 stammer fra DMU.

1983	1992-1997	1998-2003
1.100	1.091	690

Foreløbig trusselvurdering: Det er af afgørende betydning for at genoprette området status som internationalt betydende rastelokalitet for bl.a. Pibesvane, at der sker en reduktion af udledningen af næringsstoffer til Ringkøbing Fjord. Det vil for Pibesvane som for de øvrige herbivore fugle på udpegningsgrundlaget også være afgørende, at saltholdigheden i fjorden holdes konstant, således undervandsvegetationen kan sikres de bedste vækstbetingelser til gavn for fuglene. Der bør desuden sikres at raste- og overnatningspladser friholdes for forstyrrelser.

Potentielle levesteder: De udpegede potentielle levesteder ses på kortmaterialet og vurderes at være stort set sammenfaldende for Knop-, Sangsvane og gåsearter. Der er medtaget store åbne vandflader, samt eng- og landbrugsområder omkring vandfladerne. I alt vurderes det samlede potentielle levested at udgøre ca. 13.149 ha.

Sangsvane

Bestand: Den vesteuropæiske bestand af Sangsvane har været i kraftig vækst de sidste 25 år. Bestanden er således øget med 50-75 % i perioden 1974-1996, og bestanden er opgjort til ca. 59.000 fugle. Den danske bestand har i samme periode vist en lignende stigning i antallet af rastende fugle. Der blev i perioden 1969-1973 registreret 5.400-10.800 fugle. Dette antal var ved den seneste optælling i 2000 steget til 23.000 fugle (Pihl et al. 2003). Den maksimale forekomst inden fuglebeskyttelsesområde nr. 43 er også øget i perioden 1987 til 2003 fra 169 til 947. Som Pibesvane er Sangsvane også stort set udelukkende herbivor (Cramp et al. 1977). Sangsvanerne fouragerede tidligere også næsten udelukkende på bundplanter i fjord- og søområder, men er som pibesvanerne nu også skiftet til fouragering på de omkringliggende eng- og markområder (Laubæk 1995, Pihl et al. 2003). Dette skift i valg af fourageringsområde er sandsynligvis en del af forklaringen på den kraftige fremgang i antallet af rastende sangsvaner inden for område nr. 43.

Tabel 3.4.3. Det maksimale antal af rastende sangsvaner inden for EF-fuglebeskyttelsesområde nr. 43. Data fra 1983 stammer fra Miljø- og Energiministeriet 1990, og data 1992-2003 stammer fra DMU.

1983	1992-1997	1998-2003
900	549	160

Foreløbig trusselvurdering: Det er af afgørende betydning for at genoprette området status som internationalt betydende rastelokalitet for bl.a. sangsvane, at der sker en reduktion af udledningen

af næringsstoffer til Ringkøbing Fjord. Det vil for sangvane som for de øvrige herbivore fugle på udpegningsgrundlaget også være afgørende, at saltholdigheden i fjorden holdes konstant, således undervandsvegetationen kan sikres de bedste vækstbetingelser til gavn for fuglene. Det bør desuden sikres, at raste- og overnatningspladser friholdes for forstyrrelser.

Potentielle levesteder: De udpegede potentielle levesteder ses på kortmaterialet og vurderes at være stort set sammenfaldende med Knop-, Pibesvane og gåsearter. Der er medtaget lavvandede vandflader i selve Ringkøbing Fjord, samt eng- og landbrugsområder omkring vandfladerne. I alt vurderes det samlede potentielle levested at udgøre ca. 13.150 ha.

Kortnæbbet gås

Bestand: Den samlede bestand af Kortnæbbet Gås talte i 1990'erne 30.000-40.000 fugle; bestanden har været svagt stigende gennem 1990'erne (Pihl et al. 2003). Antallet af rastende Kortnæbbede Gæs inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 har, som det fremgår af tabel 3.4.4 været faldende fra 1983 til 2003. Som svaner og de øvrige gåsearter raster og fouragerer de Kortnæbbede Gæs både forår og efterår på eng- og markarealer, mens de overnatter på selve fjorden eller i nærliggende søer i området. Ofte ses de Kortnæbbede Gæs på markarealer uden for fuglebeskyttelsesområdet. For at undgå skade på de nysåede afgrøder, fodres gæssene med udlagt korn på 4-5 foderpladser i Vestjylland. I marts-april er stort set hele verdens bestanden samlet i Danmark (Pihl et al. 2003). De Kortnæbbede Gæs fouragerede tidligere også næsten udelukkende på bundplanter i fjord- og søområder, men er som andre herbivore vandfugle nu også skiftet til fouragering på de omkringliggende eng- og markområder. Skiftet i valg af fourageringsområde er sandsynligvis en del af forklaringen på den kraftige nedgang i antallet af Kortnæbbet Gås inden for selve område nr. 43. I lighed med de øvrige gåsearter fouragere Kortnæbbet Gås på eng- og markarealerne inden for området, og specielt Tipperhalvøen er vigtig for de fouragerende gæs. De store vandflader benyttes også af kortnæbbet gås som raste- og overnatningsområde

Tabel 3.4.4. Det maksimale antal af rastende kortnæbbet gås inden for EF-fuglebeskyttelsesområde nr. 43.. Data fra 1983 stammer fra Miljø- og Energiministeriet 1990, og data 1992-2003 stammer fra DMU.

1983	1992-1997	1998-2003
15.000	6.200	7.020

Foreløbig trusselvurdering: Ved fortsat sikring af fouragerings-, raste- og overnatningspladser vurderes der ikke at være de store kendte trusler for arten inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43. Der drives jagt på Kortnæbbet Gås, og i takt med antallet er steget er også jagtudbyttet i Danmark steget til ca. 2.000 fugle i begyndelsen af 1990'erne. Jagt vurderes ikke på nuværende tidspunkt, at være en trussel for de rastende Kortnæbbede Gæs. I perioden 1983-2003 er der set en markant stigning i antallet af rastende Kortnæbbet Gås i de nærtliggende fuglebeskyttelsesområder (Vest Stadil- og Nissum Fjord) dette har grad kompensere for nedgangen i område nr. 43, og samlet set er der i perioden set en stor fremgang i antallet af Kortnæbbet Gås i de vestjyske fuglebeskyttelsesområder.

Potentielle levesteder: De udpegede potentielle levesteder ses på kortmaterialet og vurderes at være sammenfaldende for svaner og gæs. Der er medtaget de lavvandede vandflader i selve Ringkøbing Fjord samt eng- og landbrugsområder omkring vandfladerne. I alt vurderes det samlede potentielle levested at udgøre ca. 13.150 ha.

Grågås

Bestand: De nordvesteuropæiske bestand af Grågås, som den danske bestand tilhører, har siden 1960'erne været i meget kraftig fremgang. Bestanden vurderes at være på ca. 400.000 fugle. Væk-

sten i den norske bestand har været størst, dette afspejler sig i antallet af rastende Grågæs i Vestjylland, hvor der i de seneste år er registreret mere end 50.000 gæs. Årsagen til denne fremgang i Europa kendes ikke nøjagtigt, men vurderes dels at skyldes mindre jagt pga. kortere jagttider over det meste af Grågåsens trækrute, dels oprettelse af reservater på overvintringslokaliteterne i Holland og Spanien (Pihl et al. 2003). Som det fremgår af tabel 3.4.5 har antallet af Grågæs inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 der imod været faldende fra 1992-2003. Grågås fouragere i lighed med de øvrige gåsearter på eng- og markarealerne inden for området, og specielt Tipperhalvøen er vigtig for de fouragerende gæs. De store vandflader benyttes også af Grågås som raste- og overnatningsområde

Tabel 3.4.5. Det maksimale antal af rastende Grågås inden for EF-fuglebeskyttelsesområde nr. 43. Data 1992-2003 stammer fra DMU.

1983	1992-1997	1998-2003
-	5.091	1.955

Foreløbig trusselsvurdering: Ved fortsat sikring af fouragerings-, raste- og overnatningspladser vurderes der ikke at være de store kendte trusler for arten inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43. Der drives jagt på grågås, og i takt med antallet er steget er også jagtudbyttet i Danmark steget til ca. 11.000 fugle i begyndelsen af 1990'erne mod kun ca. 4.000 i slutningen af 1960'erne. Jagt vurderes ikke på nuværende tidspunkt, at være en trussel for de rastende Grågæs. I perioden 1983-2003 er der set en markant stigning af antallet af rastende grågæs i Vestjylland dette vurderes i rigelig grad at have kompenseret for nedgangen i område nr. 43, og samlet set er der i perioden set en stor fremgang i antallet af Grågås i det vestjyske område.

Potentielle levesteder: De udpegede potentielle levesteder ses på kortmaterialet og vurderes at være sammenfaldende for svaner og gæs. Der er medtaget de lavvandede vandflader i selve Ringkøbing Fjord samt eng- og landbrugsområder omkring vandfladerne. I alt vurderes det samlede potentielle levested at udgøre ca. 13.150 ha.

Bramgås

Bestand: Den samlede bestand af Bramgås har været kraftigt stigende i antal siden begyndelsen af 1950'erne, hvor bestanden blev anslået til ca. 10.000 par. Ved den seneste opgørelse af verdensbestanden i 2002 blev der anslået en bestand på ca. 360.000 fugle. Den danske bestand af Bramgås har ligeledes været kraftigt stigende i denne periode. En stor del af den russiske bestand trækker gennem landet på vej til Holland, men et stigende antal er konstateret overvintrende i Danmark i specielt milde vintre (Pihl et al. 2003). Inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 var Bramgås tidligere en sjælden rastefugl på især Tipperne og Værnengene. Som det fremgår af tabel 3.4.6 er bramgås blevet betydelig mere almindelig inden for området i perioden 1992-2003. Det er amtets vurdering, at dette antal fortsat er svagt stigende. Bramgås fouragerer i lighed med de øvrige gåsearter på eng- og markarealerne inden for området, og specielt Tipperhalvøen er vigtig for de fouragerende gæs. De store vandflader benyttes også af bramgås som raste- og overnatningsområde

Tabel 3.4.6. Det maksimale antal af rastende Grågås inden for EF-fuglebeskyttelsesområde nr. 43. Data fra 1992-1997 stammer fra DMU, data fra 2003 stammer fra (Amstrup & Thorup 2002).

1983	1992-1997	1998-2003
-	2.390	7.680

Foreløbig trusselsvurdering: På baggrund af de seneste årtiers markante fremgang vurderes arten ikke at være truet såfremt fouragerings-, raste- og overnatningspladser fortsat sikres.

Potentielle levesteder: De udpegede potentielle levesteder ses på kortmaterialet og vurderes at være sammenfaldende for svaner og gæs. Der er medtaget de lavvandede vandflader i selve Ringkøbing Fjord samt eng- og landbrugsområder omkring vandfladerne. I alt vurderes det samlede potentielle levested at udgøre ca. 13.150 ha.

Mørkbuget knortegås

Bestand: Den europæiske bestand af Mørkbuget Knortegås har siden 1970'erne været i fremgang fra en bestand på 20.000-40.000 til ca. 300.000 fugle i 1990'erne, herefter er der dog konstateret en mindre tilbagegang til ca. 215.000 fugle i 2002. I Danmark er bestanden generelt også steget i denne periode. I 1990erne har antallet af rastende Mørkbugede Knortegæs været stabilt, dette dækker over en fremgang i på den vigtigste rastelokalitet - Vadehavet, og en tilbagegang på de øvrige lokaliteter. Som det fremgår af tabel 3.4.7 har bestanden inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 også været faldende. Optællinger fra Tipperne viser en tilsvarende nedgang i antallet af rastefugle. Der blev i 1998 således registreret 1.321 fugle i foråret 1998 og kun 437 i foråret 2002 (Amstrup & Thorup 2002). Årsagen til denne markante tilbagegang inden for område nr. 43 skyldes sandsynligvis, at ålegræsbevoksningerne i fjorden er forsvundet med den øgede eutrofiering og skiftende salinitet over årene. Mørkbuget Knortegås fouragerer i lighed med de øvrige gåsearter på eng- og markarealerne inden for området, og specielt Tipperhalvøen er vigtig for de fouragerende gæs. De store vandflader benyttes også af mørkbuget knortegås som raste- og overnatningsområder.

Tabel 3.4.7. Det maksimale antal af rastende Mørkbuget Knortegås inden for EF-fuglebeskyttelsesområde nr. 43. Data fra 1983 stammer Miljø- og Energiministeriet 1995, og data fra 1992-2003 stammer fra DMU.

1983	1992-1997	1998-2003
4.000	2.024	1.321

Foreløbig trusselsvurdering: Det er af afgørende betydning for at genoprette områdets værdi som rastelokalitet for mørkbuget knortegås at der sker en reduktion af udledningen af næringsstoffer til Ringkøbing Fjord, samt sikring af en konstant saltholdighed der skaber tilfredsstillende vækstbetingelser for fjordens planteliv. Mørkbuget Knortegås kræver desuden uforstyrrede fourageringsområder om foråret (Pihl et al. 2003). Det bør derfor sikres at raste- og overnatningspladser friholdes for forstyrrelser i rasteperioderne.

Potentielle levesteder: De udpegede potentielle levesteder ses på kortmaterialet og vurderes at være sammenfaldende for svaner og gæs. Der er medtaget de lavvandede vandflader i selve Ringkøbing Fjord samt eng- og landbrugsområder omkring vandfladerne. I alt vurderes det samlede potentielle levested at udgøre ca. 13.150 ha.

Gravand

Bestand: Den nordvesteuropæiske bestand af Gravand blev i 2002 vurderet til ca. 300.000 fugle og antallet har været stigende. I Danmark har bestanden af gravand som rastefugl udvist samme stigende tendens med 2.800-20.400 fugle omkring 1970 til 27.600 fugle i 2000. Fremgangen i bestanden skyldes sandsynligvis en række milde vintre og dermed forbedrede fourageringsmuligheder (Pihl et al. 2003). Som det fremgår af tabel 3.4.8 har bestanden af gravand inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 været nogenlunde stabil siden 1992, og det vurderes, at der kun er sket en mindre tilbagegang siden området blev udpeget i 1982. Gravand yngler også inden for området. Bestanden på Tipperne bliver hvert år optalt, og i 2002 var der i alt 15 ynglepar der i alt producerede 86 unger. Bestanden har med mindre fluktuationer været nogenlunde stabil siden 1987 (Amstrup & Thorup 2002).

Tabel 3.4.8. Det maksimale antal af rastende Gravand er inden for EF-fuglebeskyttelsesområde nr. 43. Data fra 1983 stammer Miljø- og Energiministeriet 1995, og data 1992-2003 stammer fra DMU.

1983	1992-1997	1998-2003
2.000	1.319	1.156

Foreløbig trusselsvurdering: Ved fortsat sikring af fouragerings-, raste- og overnatningspladser vurderes der ikke at være de store kendte trusler for gravand inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet og vurderes i det store hele at være sammenfaldende med de øvrige ænder. Der er medtaget lavvandede vandflader, samt enge som arten benytter i forbindelse med forårs- og efterårsrast inden for område nr. 43. I alt vurderes det samlede potentielle levested at udgøre ca. 10.755 ha.

Pibeand

Bestand: Den nordvesteuropæiske bestand af Pibeand er i 2002 opgjort til ca. 1,5 mio. fugle, og den har været stigende siden 1970'erne. Det vurderes således, at der er sket en fordobling i perioden 1974-1996. Antallet af rastende Pibeænder i Danmark har ikke vist den samme markante fremgang. Data fra perioderne 1969-1973 og 1987-1988 indikerer en vis tilbagegang (Pihl et al. 2003). Hvorledes udviklingen har været på landsplan siden slutningen af 1980'erne er tilsyneladende usikker. Inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 er bestanden blevet kraftig decimeret som det fremgår af tabel 3.4.9. Årsagen til den kraftige tilbagegang vurderes i lighed med nedgangen i bestanden af andre herbivore vandfugle, dels at skyldes den kraftige belastning med næringsstoffer, dels den varierende salinitet i Ringkøbing Fjord. Begge forhold vurderes at have haft stor negativ indflydelse på undervandsvegetationens udbredelse i fjorden.

Tabel 3.4.9. Det maksimale antal af rastende Pibeand inden for EF-fuglebeskyttelsesområde nr. 43. Data fra 1983 stammer fra Miljø- og Energiministeriet 1995, data fra perioden 1992-2003 stammer fra DMU.

1983	1992-1997	1998-2003
30.000	18.964	7.969

Foreløbig trusselsvurdering: Det er af afgørende betydning for at genoprette områdets værdi som rastelokalitet for Pibeand, at der sker en reduktion af udledningen af næringsstoffer til Ringkøbing Fjord, og at der fastlægges en slusepraksis således saltholdigheden i fjorden holdes mere eller mindre konstant. Pibeand er, som de øvrige svømmeænder, en udpræget flokfugl, som er følsomme overfor menneskelige forstyrrelser især jagtudøvelse. Det samlede danske jagtudbytte er i 1990'erne faldet fra 50.000-75.000 fugle i begyndelsen af årtiet til ca. 30.000 fugle i slutningen (Pihl et al. 2003). I alt vurderes det samlede potentielle levested at udgøre ca. 10.755 ha.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet og vurderes i det store hele at være sammenfaldende med de øvrige ænder. Medtaget er Tipperhalvøen, de lavvandede vandflader, samt enge som arten benytter i forbindelse med forårs- og efterårsrast inden for område nr. 43. I alt vurderes det samlede potentielle levested at udgøre ca. 10.755 ha.

Krikand

Bestand: Den samlede europæiske bestand af krikand blev i 2002 opgjort til ca. 400.000. Bestanden har været nogenlunde stabil siden 1970'erne, der er dog set store fluktuationer fra år til år. Krikanden lever en noget skjult tilværelse, hvor de ligger skjult i småsøer og skjult i den lukkede vegetation. Krikand ses ofte i store flokke i selskab med de øvrige svømmeænder. Den har et

meget alsidigt fødevalg bestående af både plantefrø og invertebrater. Arten foretager også natlige fourageringsture til småsøer, fugtige enge og stubmarker (Pihl et al. 2003). Som det fremgår af tabel 3.4.10 er der inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43, efter et fald fra 1980'erne til 1990'erne, set en kraftig stigning i antallet af rastende Krikænder frem til 2003.

Tabel 3.4.10. Det maksimale antal af rastende Krikænder inden for EF-fuglebeskyttelsesområder nr. 38. Data fra 1983 stammer fra Miljø- og Energiministeriet 1995, og data fra perioden 1992-2003 stammer fra DMU.

1983	1992-1997	1998-2003
4.640	2.770	6.684

Foreløbig trusselvurdering: På baggrund af de seneste års markante fremgang inden for området vurderes artens ikke umiddelbart at være truet såfremt fouragerings-, raste- og overnatningslokaliteter fortsat sikres. Afgørende er at der ikke sker en eutrofiering af vandområderne. Krikand er en udpræget flokfugl, som er følsom overfor menneskelige forstyrrelser især jagtudøvelse. Det samlede danske jagtudbytte er i 1990'erne faldet fra 75.000-100.000 fugle til 50.000-65.000 (Pihl et al. 2003)

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet og vurderes i det store hele at være sammenfaldende med Gravand og de øvrige svømmeænder. Medtaget er Tipperhalvøen, de lavvandede vandflader, samt enge som arten benytter i forbindelse med forårs- og efterårsrast inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43. I alt vurderes det samlede potentielle levested at udgøre ca. 10.755 ha.

Spidsand

Bestand: Den samlede nordvesteuropæiske bestand af Spidsand er i 2002 opgjort til 60.000 fugle, og bestanden har været stabil i perioden 1974-1996. I Danmark har antallet af rastefugle umiddelbart været faldende fra 17.800-31.500 i starten af 1970'erne til kun 3.800-8.500 i 1988-1989. Antallet af rastende Spidsænder fluktuerer kraftigt fra år til år. Der har tilsyneladende været problemer med at skaffe sikre landsdækkende tal fra træktiden, det vurderes dog, at den danske bestand har været stabil (Pihl et al. 2003). Som det ses af tabel 3.4.11 er antallet af rastende Spidsænder inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 faldet de seneste 20 år. Lokaliteten er således langt fra at være på niveau med det antal der dannede grundlag for områdets udpegning som fuglebeskyttelsesområde i 1982. Årsagen til dette er dels den kraftige eutrofiering af Ringkøbing Fjord dels den skiftende salinitet gennem årene. Spidsand er en sjælden dansk ynglefugl med en anslået bestand på 150-175 par. I 2002 ynglede der 2-4 par indenfor område nr. 43 (Amstrup & Thorup 2002).

Tabel 3.4.11. Viser det maksimale antal af rastende Spidsænder inden for EF-fuglebeskyttelsesområder nr. 43. Data fra 1983 stammer fra Miljø- og Energiministeriet 1995, og data fra perioden 1992-2003 stammer fra DMU.

1983	1992-1997	1998-2003
18.000	2.936	2.886

Foreløbig trusselvurdering: Eutrofiering af vandområder har haft den største betydning for nedgangen i antallet af rastende Spidsænder i Ringkøbing Fjord i perioden. På baggrund af det stabile antal af rastende Spidsænder på landsplan, og det markant færre rastende fugle de seneste 20 år inden for område nr. 43 sammenlignet med antallet da fuglebeskyttelsesområderne blev udpeget vurderes det, at være afgørende at udledningen af næringsstoffer til Ringkøbing Fjord nedbringes, og at fjordområdet forvaltes på en sådan måde, at saliniteten i fjorden lægges fast. Det er også vigtigt at raste- og overnatningslokaliteter sikres, specielt strandengene på Tipperne og Værnengene

er vigtige. Spidsand ses ofte i store flokke i selskab med de øvrige svømmeænder og er som disse følsomme overfor menneskelige forstyrrelser især jagtudøvelse. Det samlede danske jagtudbytte af spidsand har været aftagende fra 10.000-15.000 fugle til 5-10.000 fugle i perioden 1969 til 2000 (Pihl et al. 2003).

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet og vurderes i det store hele at være sammenfaldende med Gravand og de øvrige svømmeænder. Medtaget er Tipperhalvøen, randområderne på vandfladerne, samt våde og fugtige enge omkring fjorden og i Skjern Enge. I alt vurderes det samlede potentielle levested at udgøre ca. 10.755 ha.

Skeand

Den samlede vesteuropæiske bestand af Skeand er i 2002 opgjort til 40.000 fugle. På trods af store fluktuationer vurderes bestanden, at have været nogenlunde stabil siden 1970erne. Antallet af rastende Skeænder i Danmark har gennem 1990erne typisk været 3.000-6.000 fugle (Pihl et al. 2003). Som det ses af tabel 3.4.12 er der inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 sket et kraftigt fald i antallet af rastende Skeænder fra 1983 til 2003. Antallet er således langt fra at være på niveau med det antal der dannede grundlag for områdets udpegning som fuglebeskyttelsesområde i 1982. Skeanden fouragerer i større udstrækning end de øvrige svømmeænder på invertebrater, som de især finder i undervandsvegetationen og i makroalger på mudderflader. Eutrofieringen og den skiftende saltholdighed i Ringkøbing Fjord vurderes at have været afgørende for nedgangen i antallet af også denne svømmeand.

Tabel 3.4.12. Antallet af rastende Skeand inden for EF-fuglebeskyttelsesområde nr. 43. Data fra 1983 stammer fra Miljø- og Energiministeriet 1995, og data fra perioden 1992-2003 stammer fra DMU.

1983	1992-1997	1998-2003
1.000	703	156

Foreløbig trusselsvurdering: På baggrund af faldet i antallet af Skeænder inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 fra 1983 til 2003 er det afgørende for en fremgang til niveauet før 1983, at udledningen af næringsstoffer nedbringes, og at der sikres en stabil salinitet i Ringkøbing Fjord. Det er desuden vigtigt at også raste- og overnatningslokaliteter sikres. Skeand ses ofte i store flokke i selskab med de øvrige svømmeænder og er som disse følsom overfor menneskelige forstyrrelser især jagtudøvelse. Afgørende for fastholdelse af den positive bestandsudvikling, er at der ikke sker yderligere eutrofiering af fourageringsområderne.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet og vurderes i det store hele at være sammenfaldende med Gravand og de øvrige svømmeænder. Medtaget er Tipperhalvøen, randområderne på vandfladerne, samt våde og fugtige enge omkring fjorden og i Skjern Enge. I alt vurderes det samlede potentielle levested at udgøre ca. 10.755 ha.

Hvinand

Bestand: De danske Hvinænder tilhører den nordvest- og centraleuropæiske bestand der i 2002 blev opgjort til 400.000 fugle, og de årlige tællinger viser, at bestanden på daværende tidspunkt var stigende. I 2000 blev den danske bestand opgjort til ca. 64.000 fugle, ved optællingen i 1987-1992 lå bestanden på 41.000-65.000 fugle, og det vurderes, at bestanden af Hvinand har været stigende gennem 1990erne (Pihl et al. 2003). Som det fremgår af tabel 3.4.13. har antallet af rastende fugle i Ringkøbing Fjord også været svagt stigende de seneste år, men antallet ligger stadig noget under antallet der blev registreret lige efter fuglebeskyttelsesområdernes udpegning i 1982.

Tabel 3.4.13. Antallet af rastende Hvinand inden for EF-fuglebeskyttelsesområder nr. 43. Data fra 1983 stammer fra Miljø- og Energiministeriet 1995, og data fra perioden 1992-2003 stammer fra DMU.

1983	1992-1997	1998-2003
3.200	1.187	1.540

Foreløbig trusselsvurdering: På baggrund af artens forekomst de seneste ca. 15 år vurderes det, at såfremt fouragerings-, raste- og overnatningslokaliteter sikres ikke umiddelbart vil være trusler mod bestanden af rastende og overvintrende bestand af hvinand i fuglebeskyttelsesområde nr. 43.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet vurderes at være sammenfaldende med Stor Skallesluger. Medtaget er vandfladerne indenfor fuglebeskyttelsesområde nr. 43. I alt vurderes det samlede potentielle levested at udgøre ca. 21.702 ha.

Stor skallesluger

Bestand: Den nordvest- og centraleuropæiske bestand af Stor Skallesluger blev i 2002 opgjort 250.000 fugle, og den har siden 1988 været stigende. Landsdækkende danske midvintertællinger synes at vise en aftagende tendens de seneste 30 år. Der blev således registreret 15.900-28.200 fugle i perioden 1969-1973 dette antal var i 2000 faldet til 13.600. Da Stor Skallesluger især registreres i hårde vintre kan milde vintre være medvirkende til de lavere tal i visse år (Pihl et al. 2003). Som det fremgår af tabel 3.4.14., ses det, at der inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 tilsyneladende er sket en markant nedgang i antallet af rastende Stor Skallesluger. Årsagen til dette kendes ikke..

Tabel 3.4.14. Viser det maksimale antal af rastende toppet skallesluger inden for EF-fuglebeskyttelsesområde nr. 43. Data fra 1983 og 1987-1989 stammer fra Miljø- og Energiministeriet 1995, og data fra perioden 1992-2003 stammer fra DMU.

1983	1987-1989	1992-1997	1998-2003
5.000	6.300	624	194

Foreløbig trusselsvurdering: På baggrund af artens kraftige tilbagegang i område nr. 43 vurderes det, at fouragerings-, raste - og overnatningslokaliteter skal sikres.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet og vurderes at være sammenfaldende med hvinand. Medtaget er vandfladerne indenfor område nr. 43. I alt vurderes det samlede potentielle levested at udgøre ca. 21.702 ha.

Havørn

Bestand: Østersøbestanden af Havørn som den danske bestand er en del af er ikke nøjagtigt optalt men er i 1997 opgjort til ca. 700 ynglepar. Arten er tilsyneladende i fremgang, hvilket også ses ved, at den i 1995 genindvandrede som dansk ynglefugl (Pihl 2003). I 2004 var der 12 ynglepar i DK (Dansk Ornitologisk Forening). Indenfor fuglebeskyttelsesområde nr. 43 er arten medtages som trækfugl, hvor begrundelsen for udpegningen er, at Danmark er væsentlig for at arten i dens geografiske område. Inden for området registreres arten primært overvintrende ved Skjern Enge og på Kælgbanken i Ringkøbing Fjord. Der blev således registreret 1-3 fugle i efterårs- og vintermånederne 2002-2007 (Bregnballe et al. 2007, DOF-basen).

Foreløbig trusselsvurdering: På baggrund af havørnens faste tilstedeværelse inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 siden Skjern Å restaureringen vurderes det, at der ikke umiddelbart er trusler mod arten såfremt fouragerings-, raste - og overnatningslokaliteter sikres.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet. Der er medtaget hele fuglebeskyttelsesområde nr. 43 idet arten har et bredt spektrum af fødeemner. I alt vurderes det samlede potentielle levested at udgøre ca. 28.460 ha.

Rørhøg

Bestand: Den europæiske bestand blev i 1997 anslået til ca. 29.000 par og udviklingen i antal til at være aftagende. Den danske ynglebestand har siden 1970'erne derimod været stærkt stigende. Det blev således vurderet, at der i perioden 1970 og frem til midten af 1990'erne skete en stigning fra ca. 100 par til 650 par. Arten vurderes at være mest talrig på øerne (Pihl et al. 2003). Inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 blev bestanden af ynglepar i 1987-1989 anslået til 12-16 par (Miljø- og Energiministeriet 1995). Det vurderes at antallet af ynglepar har været lidt faldende siden. Der blev således registreret 2 par på Tipperne og 2 par på polde i Ringkøbing Fjord i 2002 (Amstrup & Thorup 2003). Der er registreret fluktuationer mellem årene. På Værnengene ynglede Rørhøg således ikke i 2001 og 2002 mod 7 par i 1994. Årsagen til denne nedgang på Værnengene kende ikke. Arten overvåges som en del af NOVANA programmet.

Foreløbig trusselvurdering: Rørhøgene placerer deres reder i tæt rørskov og er således afhængige uforstyrrede områder i perioden 1.4.-1.8. Arten fouragerer både over rørskov, enge og dyrkede arealer. Rørskovsarealerne har generelt været stigende og med de mange forskellige fourageringsmuligheder inden for område nr. 43, vurderes der ikke umiddelbart at være trusler for Rørhøg inden for området.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet. Der er medtaget våde arealer dækket af mose og tagrør samt landbrugsarealerne omkring de åbne vandflader. Arealet af det potentielle levested vurderes at udgøre ca. 10.020 ha.

Blå kærhøg

Bestand: Blå Kærhøg er udbredt over det meste af Europa. Bestanden udenfor Rusland er anslået til ca. 10.000 par. Arten er med undtagelse af Holland i tilbagegang i de fleste områder. Arten har siden 1992 været en uregelmæssig dansk ynglefugl med 0-5 par årlig. (Pihl et al. 2003). Inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 er arten medtages som trækfugl, hvor begrundelsen for udpegningen er, at Danmark er væsentlig for at arten i dens geografiske område. Inden for området registreres arten primært overvintrende ved Skjern Enge og på Kælgbanken i Ringkøbing Fjord. Der blev således registreret 5-9 fugle i efterårs- og vintermånederne 2002-2007 (Bregnballe et al. 2006 DOF-basen).

Foreløbig trusselvurdering: Blå Kærhøg fouragerer både over rørskov, enge og dyrkede arealer. På baggrund af de mange forskellige fourageringsmuligheder inden for området, vurderes der ikke umiddelbart at være trusler for arten inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet. Der er medtaget våde arealer dækket af mose og tagrør samt landbrugsarealerne omkring de åbne vandflader. Arealet af det potentielle levested vurderes at udgøre ca. 10.020 ha.

Vandrefalk

Bestand: Efter store tilbagegange i midten af 1900-tallet, har den europæiske bestand været i fremgang, og i 1997 blev bestanden anslået til ca. 6.000 par. Vandrefalk har siden 2001 ynglet på Møns Klint. I takt med artens fremgang i Europa, er der også i Danmark blevet registreret flere og flere overvintrende Vandrefalke de seneste ca. 15 år. Inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 har Vandrefalk været fast træk- og vintergæst på Tipperhalvøen i mindst 25 år. Siden naturgenopretningen af Skjern Enge, ses der også hvert år flere Vandrefalk i habitatområde nr. 61 (DOFbasen).

Foreløbig trusselsvurdering: På baggrund af artens faste tilstedeværelse inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 de seneste mange år vurderes det, at der ikke umiddelbart er trusler mod Vandrefalk såfremt fouragerings-, raste - og overnatningslokaliteter sikres.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet. Der er medtaget arealer på Tipperhalvøen samt fourageringsarealer langs kanten af Ringkøbing Fjord. Arealet af det potentielle levested vurderes at udgøre ca. 12.193 ha.

Plettet rørvagtel

Bestand: Plettet Rørvagtel yngler i ferske sumpområder med en vandstand på højst 30 cm. Arten er i Danmark normalt koncentreret i få områder: Vejlerne, Tøndermarsken, Ølene på Bornholm. Derudover findes der mindre yngleforekomster andre flere andre steder i landet. Den danske ynglebestand er stærkt fluktuerende der blev således registreret 43-115 par i 1960-1969 herefter var bestanden udsat for et markant fald og i 1998 var der kun 15-49 ynglepar. Året efter var bestanden igen på niveau med det der blev registreret i 1960erne. På europæisk plan blev bestanden i 1997 anslået til 50.000-180.000 ynglepar med 85 % i Rusland (Pihl et al. 2003). I Skjern Enge inden for fuglebeskyttelsesområdet blev der i 2006 registreret 3 ynglepar og ét par uden for området. Det lave antal inden for området i 2006 hænger formentlig sammen med en generelt mindre forekomst af arten i landet dette år (Bregnballe et al.2007).

Foreløbig trusselsvurdering: Arten er afhængig af de sumpede engområder i yngletiden, indtil videre tilgodeses dette behov inden for området, men det vurderes at en fortsat tilgroning af de egnede områder i løbet af få vil få negative konsekvenser for artens ynglemuligheder inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet. Der er medtaget våde arealer dækket af mose og tagrør samt landbrugsarealerne omkring de åbne vandflader. Arealet af det potentielle levested vurderes at udgøre ca. 2.329 ha.

Blishøne

Bestand: Den samlede nordvesteuropæiske bestand af Blishøne blev i 2002 opgjort til 1,75 mio. og det vurderes at bestanden er stabil. Blishønen rammes markant af vinterdødelighed i hårde vintre, hvilket gør at bestandene fluktuerer mere end de fleste andre vandfuglearter. På trods af disse fluktuationer vurderes den danske bestand at være stabil (Pihl et al. 2003). Inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 er der, som det fremgår af tabel 3.4.15., registreret en meget kraftig tilbagegang i antallet af rastende Blishøns i området. Som for en stor del af de øvrige herbivore vandfugle på udpegningsgrundlaget for området skyldes tilbagegangen i antallet af blishøns også markante eutrofieringsbetingede reduktioner i bundvegetationen, og hermed fødegrundlaget for bl.a. Blishøne (Clausen 2001, Pihl et al. 2003). Medvirkende til denne nedgang har også været den svingende saltholdighed i fjordens vand.

Tabel 3.4.15. Viser det maksimale antal af rastende Klyde inden for EF-fuglebeskyttelsesområde nr. 43. Data fra 1983 stammer fra Miljø- og Energiministeriet, og data fra perioden 1992-2003 stammer fra DMU.

1983	1992-1997	1998-2003
40.000	5.770	1.170

Foreløbig trusselsvurdering: Det er af afgørende betydning for at genoprette områdets værdi som rastelokalitet for også Blishøne, at der sker en reduktion af udledningen af næringsstoffer til Ringkøbing Fjord, og at der fastlægges en slusepraksis således saltholdigheden i fjorden holdes mere eller mindre konstant.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet. Der er medtaget arealer på Tipperhalvøen, fourageringsarealer langs kanten af Ringkøbing Fjord samt Skjern Enge. Arealet af det potentielle levested vurderes at udgøre ca. 10.525 ha.

Klyde

Bestand: Den vesteuropæiske bestand af Klyde blev i 2002 opgjort til 73.000 ynglepar, og det vurderes, at den har været stigende de seneste årtier. Den danske bestand viser den samme tendens i bestanden blev opgjort til 3.300-4.700 par i 1978-81 og til 5.000 par i 1998. Den danske bestand har vist en mindre stigning i perioden, om end fuglene er blevet koncentreret på færre ynglelokaliteter (Pihl et al. 2003). Inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 er Klyde, som det fremgår af tabel 2.3. medtaget på udpegningsgrundlaget både som yngle- og trækfugl. Som ynglefugl er Klyden som Ternerne helt afhængig af yngleøer der er sikre for rovdyr. Antallet af ynglende klyder fluktuerer meget fra år til år. Dette illustreres f.eks. i antallet af ynglefugle på Tipperne. I perioden 1986-1995 yngede der i gennemsnit 363 par klyder. I den efterfølgende periode varierede antallet fra 143 par i 1997 til kun 24 par i 2001. I 2002 var der 79 par ynglende Klyder på Tipperne. En tilsvarende variation er set på Værnengene og på poldene i fjorden (Amstrup & Thorup 2002). Umiddelbart efter området's udpegningsområde var der 335 ynglepar i 1983. Dette tal steg frem til 1993-1994 hvor antallet af ynglepar blev opgjort til 592-670. På baggrund af DMU's tællinger (Thorup 2002) vurderes bestanden på Tipperne, Værnengene, Klægbanken og Nymindestrømmen at være faldende siden 1987 (tabel 3.4.16.).

Tabel 3.4.16. Viser det gennemsnitlige antal af ynglende Klydepar inden for EF-fuglebeskyttelsesområde nr. 43 på lokaliteterne Tipperne, Værnengene, Klægbanke, og Nymindestrømmen. Data fra stammer fra Thorup 2002.

1987-1991	1992-1997	1998-2002
973	740	357

Det har i forbindelse med denne basisanalyse ikke umiddelbart været muligt at finde data der belyser området's værdi for rastende Klyder.

Foreløbig trusselvurdering: Klyden yngler primært på lokaliteter der er sikre for rovdyr. Det er derfor afgørende, at der inden for området findes egnede yngleøer, der friholdes for rovdyr. Specielt øerne inden for Tipperreservatet, Klægbanken og poldene i Nymindestrømmen bør sikres for de ynglende fugle. Tiltagende tilgroning med tagrør og anden høj vegetation på yngleøerne er et andet problem for de ynglende Klyder og Terner.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet. Medtaget er yngleområderne og de omkringliggende raste- og fourageringsområder. Medtaget er også lavvandede et fourageringsområde ved udløbet af Skjern Å i Ringkøbing Fjord samt Skjern Enge. I alt vurderes det samlede potentielle levested at udgøre ca. 4.997 ha.

Almindelig ryle

Bestand: Den danske bestand af ynglende Almindelig Ryle tilhører den race der ofte kaldes 'sydlig' Almindelig Ryle. Arten yngler foruden i Danmark også i Polen, Tyskland og Baltikum, det vurderes at den samlede bestand af 'sydlig' Almindelig Ryle er på 1250 ynglepar. Den danske ynglebestand er i 2002 opgjort til 350 par (Thorup 2003). Inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 yngler almindelig ryle på Tipperne og Værnengene. På Tipperne har bestanden været nogenlunde konstant de seneste år. Bestanden blev i perioden 1997-2002 opgjort til 80-70 ynglepar. Til sammenligning var der i perioden 1987-1997 mellem 100-125 ynglepar. Enkelte år (1988 og 1991) har bestanden været oppe på ca. 150 par. På Værnengene blev bestanden i 1986 opgjort til 49 ynglepar, dette var i 2002 faldet til 30 par (Thorup 2003), og i forbindelse med NOVANA overvågningen i 2004 blev der

kun registreret 16 ynglepar af Almindelig Ryle på Værnengene (Bundgaard 2006). Ved enggenemgangen i 2004 skal antallet tages som et minimum, idet der kun blev gennemført en optælling.

Foreløbig trusselsvurdering: Tilgroning af engarealerne på Tipperne men især på Værnengene vurderes at være den største årsag til nedgangen i antallet af ynglepar i de to områder. Forhøjet sommervandstand i Tippersande som en følge af ændret slusepraksis har gjort det svært for de adulte fugle og deres unger at fouragere i yngleperioden (Clausen 2001). Det er derfor afgørende, at der på de potentielle strandengsarealer iværksættes en effektiv og vedvarende afgræsning, der evt. kan suppleres med høslet, og at der indføres en slusepraksis der sikrer en tilfredsstillende vandstand i fuglenes yngleperiode.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet og vurderes at være sammenfaldende med Brushane. Medtaget er ynglelokaliteter, våde eng- og strandengsarealer samt Tippersande. Arealet af det potentielle levested vurderes at udgøre ca. 1.631 ha.

Brushane

Bestand: Den europæiske bestand af Brushane er anslået til 130.000 'par' (ungeførende hunner). Udviklingen i Nordeuropa har generelt været aftagende i særdeleshed i den sydlige del af udbredelsesområdet, som bl.a. omfatter Danmark. Den danske bestand er faldet voldsomt siden 1960'erne, hvor der blev registreret 840-1100 'par'. I slutningen af 1980'erne var den faldet til 750 'par', og i midten af 1990'erne anslået til 500 'par' (Pihl et al. 2003) og dette antal vurderes at være faldet yderligere siden. Inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 yngler Brushane på Tipperne og Værnengene. På Tipperne er der siden 1986 sket en markant nedgang i antallet af ungeførende hunner fra 288 til 60 hunner i 2002. En tilsvarende drastisk tilbagegang er set på Værnengene, her var der i 1986 56 ungeførende hunner, dette var faldet til 4 hunner i 2002 (Thorup 2003). I forbindelse med NOVANA overvågningen i 2004 blev der ligeledes registreret 4 ungeførende hunner på Værnengene (Bundgaard 2006).

Foreløbig trusselsvurdering: Tilgroning af engarealerne på Tipperne men især på Værnengene vurderes, at være en vigtig årsag til nedgangen i antallet af ynglepar i de to områder. Saltpåvirkning af engene i området vurderes også at have været af afgørende betydning for den drastiske nedgang i antallet af ynglende Brushane (Clausen 2001, Thorup 2003). Det er derfor afgørende, at der på de potentielle strandengsarealer iværksættes en effektiv og vedvarende afgræsning, der evt. kan suppleres med høslet, og at der indføres en slusepraksis der sikrer en tilfredsstillende saltholdighed i Ringkøbing Fjord og dermed på engene på Tipperhalvøen.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet og vurderes at være sammenfaldende med Almindelig Ryle. Medtaget er ynglelokaliteter, våde eng- og strandengsarealer samt Tippersande. Arealet af det potentielle levested vurderes at udgøre ca. 1.631 ha.

Lille Kobbersneppe

Bestand: Lille Kobbersneppe yngler i Sibirien og Nordskandinavien og overvintrer i Afrika. I 2002 blev bestanden anslået til 650.000 fugle, og bestanden blev vurderet til at være stabil eller aftagende. Den vigtigste danske rastelokalitet er Vadehavsområdet, hvor bestanden siden 1980'erne har været stabil på ca. 20.000 fugle, inden for de øvrige fuglebeskyttelsesområder registreres der kun nogle få hundrede fugle hvert år (Pil et al. 2003). Inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43. blev der umiddelbart efter områdets udpegning i 1982 registreret 3.500 rastende Lille Kobbersnepper i 1983 (Miljø- og Energiministeriet 1995). Som det fremgår af tabel 3.4.17. har antallet af rastende Lille Kobbersnepper været meget fluktuerende i gennem perioden. Det vurderes derfor at være afgørende, at der gennemføres egentlige standardiserede optællinger for, at få klarhed over artens antal inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43.

Tabel 3.4.17. Viser det maksimale antal rastende Lille Kobbersnepper ved Ringkøbing Fjord inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43. Data fra DOFbasen.

1980-1990	1990-2000	2000-2005
2.558	922	1.920

Foreløbig trusselvurdering: Tilgroning af de kystnære strandengsarealer vurderes, at være det største problem for de rastende Lille Kobbersnepper. Det er afgørende at Ringkøbing Fjord området, i forbindelse med forårstrækket til yngleområderne, kan fungere som "optankningsområde" inden trækket fortsættes til tundraområderne. Det samme gør sig gældende i efteråret, dog i mindre grad, hvor området anvendes som fourageringsområde inden trækket til Afrika fortsættes.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet. Der er medtaget rastelokaliteter i Nymindestrømmen, Tipperhalvøen samt de lavvandede fourageringsområder ved Skjern Å's udløb i Ringkøbing Fjord. Arealet af det potentielle levested vurderes at udgøre ca. 4.607 ha.

Splitterne

Bestand: Den nord- og vesteuropæiske bestand af Splitterne er i 2002 opgjort til ca. 165.000 fugle. Den danske bestand blev i midten af 1900erne anslået til 4.500 par, hvilket var ca. 2.500 par mindre end den anslåede bestand midt i 1900 tallet. Bag disse tal gemmer sig det faktum, at denne kraftige tilbagegang skyldes tilbagegangen på en dansk ynglelokalitet – Hirsholmene. Arten yngler i kolonier på ubeboede småøer med lav vegetation, oftest i eller i det mindste i umiddelbar nærhed af en hættemågekoloni. Mågerne virker beskyttende ved deres aggressive adfærd over for prædatorer. Splitternen er ikke særlig stedtro over for deres ynglelokaliteter og flytter ofte omkring (Pihl et al. 2003). Inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 yngler splitternen udelukkende på Klægbanken. Bestanden har gennem årene været helt afhængig af om der var ræve på øen eller ej. Som det ses af tabel 3.4.18. var der fra starten af 1980erne til 1998 en god ynglebestand på øen. Men i forbindelse med en hård vinter indvandrede der ræve til øen, og bestanden af Splitterne var udryddet som en følge af dette. Da rævene var fjernet fra øen genindvandrede Splitternen og bestanden var i 2003 helt oppe på 1.200 par (Amstrup pers. comm.). I 2005 blev der igen registreret ræv på øen og ternerne samt Hættemågerne forsvandt fuldstændigt igen (Amstrup pers. comm.). Bestanden af splitterne var i 2005 tilsyneladende flyttet til "Djævløen" der ligger i munden af Vonå ved Ringkøbing. Der blev således registreret mindst 400 ynglepar her. Optællingen blev ikke fortaget på det mest optimale tidspunkt, og antallet skal derfor opfattes som et absolut minimums tal (Amstrup pers. comm.).

Tabel 3.4.18 Viser det maksimale antal ynglende Splitterne på Klægbanken inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43. Data fra 1983 er fra Miljø- og Energiministeriet 1995, data fra 1993-2003 er fra Amstrup & Thorup 2002 og Amstrup pers. comm. * I denne årrække var der en fast rævebestand på øen der udryddede splitternebestanden.

1983	1993-1997	1998-2000	2001-2003
900	1.004	0*	1.200

Foreløbig trusselvurdering: Splitternen foretrækker, som bl.a. klyde ynglelokaliteter der er sikre for rovdyr. For Klægbanken er det derfor helt afgørende at øen holdes fri for Ræve og andre rovdyr. Dette betyder, at rævene aktivt skal fjernes så snart de er indvandret til øen. Tiltagende tilgroning med tagrør og anden høj vegetation på andre potentielle yngleøer vurderes også at kunne udgøre et problem for artens spredning til andre øer end Klægbanken.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet. Der er medtaget kendte ynglelokaliteter samt åbne vandflader som fourageringsområder. Arealet af det potentielle levested vurderes at udgøre ca. 21.617 ha.

Fjordterne

Bestand: Den europæiske bestand af Fjordterne har fluktueret igennem 1900-tallet, men tilsyneladende med en tendens til tilbagegang. Bestanden blev i 1997 vurderet til ca. 210.000 ynglepar. Den danske bestand har siden 1980'erne været i svag fremgang med en stigning fra 600-800 par til en nuværende ynglebestand på ca. 1.000 par. Bestanden har dog været oppe på ca. 1.500 par. Arten yngler i kolonier på småøer, holme og på strandenge. Ofte sammen med Havterne og Hættemåge. Den træffes også ynglende inde i landet ved søer (Pihl et al. 2003). Inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 har bestanden af ynglende Fjordterne altid været lav. I slutningen af 1980'erne ynglende der 10-15 par inden for området (Falk & Brøgger-Jensen 1990). I 2002 ynglende der 9 par Fjordterne på Heides Pold i Nymindestrømmen, og ét par på Fuglepold på Tipperne (Amstrup & Thorup 2002).

Foreløbig trusselvurdering: Fjordterne foretrækker, som andre Terner og Klyde, ynglelokaliteter der er sikre for rovdyr. Det er derfor afgørende, at der findes småøer med lav vegetation, der friholdes for rovdyr.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet, og vurderes at være sammenfaldende med Havterne. Der er medtaget potentielle yngleøer, de åbne vandflader som fourageringsområder samt egnede rastelokaliteter på strandengsarealer. Arealet af det potentielle levested vurderes at udgøre ca. 25.113 ha.

Havterne

Bestand: Den europæiske bestand af Havterne har været stabil med ca. 600.000 ynglepar siden 1970'erne. Den danske bestand er der imod steget fra 1970'erne til i dag fra ca. 6.000 par til ca. 9.000 par i dag (Pihl et al. 2003). Inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 er der siden fuglebeskyttelsesområdenes udpegnings i 1982 set en tilbagegang af ynglende Havterne inden for område nr. 43. I 1989 ynglende der 93-94 par inden for området (Falk & Brøgger-Jensen 1990). Dette er siden faldet og fra 1996 til 2002 har bestanden ligget på omkring 20 par (Amstrup & Thorup 2002).

Foreløbig trusselvurdering: Havterne foretrækker, som andre Terner og Klyde, ynglelokaliteter der er sikre for rovdyr. Det er derfor afgørende, at der findes småøer med lav vegetation, der friholdes for rovdyr.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet, og vurderes at være sammenfaldende med fjordterne. Der er medtaget potentielle yngleøer, de åbne vandflader som fourageringsområder samt egnede rastelokaliteter på strandengsarealer. Arealet af det potentielle levested vurderes at udgøre ca. 25.113 ha.

Mosehornugle

Bestand: Den europæiske bestand (- Rusland) blev i 1997 anslået til 14.000-26.000 par. Udviklingen i Europa har været aftagende, den findes således stort set ikke længere i Centraleuropa. I Rusland vurderes bestanden af være reduceret med 50% siden 1970. I Danmark har tilbagegangen også været markant. I perioden 1978-1981 blev bestanden vurderet til 24-41 sikre ynglepar men siden har arten været i tilbagegang, og i forbindelse med amternes NOVANA overvågning i 2005 blev der slet ikke registreret ynglende Mosehornugle i landet (DMU in press, Rost pers. comm.). Inden for fuglebeskyttelsesområde nr. 43 ynglende Mosehornugle i 1983 med 6 par. I slutningen af 1980'erne var antallet faldet til 2 par (Miljø- og Energiministeriet 1995). Arten har ikke

med sikkerhed ynglet inden for området siden, på trods af at der ved flere lejligheder er truffet oversomrende ugler på Tipperne.

Foreløbig trusselvurdering: Mosehornugle har været udsat for en kraftig tilbagegang i Danmark, og arten vurderes at være i umiddelbar fare for at være udryddet som dansk ynglefugl. Det vurderes, at der fortsat vil være plads til flere ynglepar inden for område nr. 43, såfremt der igen sker vækst i den danske ynglebestand.

Potentielle levesteder: Potentielle levesteder ses på kortmaterialet. Der er medtaget hedearealer og engområder på Tipperhalvøen, samt engarealer på vestsiden af Ringkøbing Fjord. Arealet af det potentielle levested vurderes at udgøre ca. 3.725 ha.

4. Modsatrettede interesser

Miljøtilstanden i Ringkøbing Fjord er afhængig af opretholdelse af en forholdsvis høj saltholdighed, således sandmuslingen fortsat kan vokse og formere sig i fjorden. Muslingerne filtrerer fjordvand og fjerner herved algerne der i mange år har bortskygget undervandsplanterne. Det vurderes (Clausen 2001, Thorup 2003), at den højere saltholdighed skaber problemer for flere ynglende engfugle, hvor især bestanden af brushane på Tipperhalvøen har reageret voldsomt på de mere saline forhold på de normalt mere ferske enge. Bestanden har på baggrund af de ændrede betingelser på engen været udsat for en kraftig tilbagegang.

5. Naturforvaltning og pleje

5.1.1. Nuværende plejeindgreb

Tipperne afgræsses af ca. 500 kvier fra midt/sidst i maj til sidst i september. Arealerne slås mindst ca. hvert 4. år i rotation (Oksbøl statsskovdistrikt, 2006). I kortmaterialet kan ses hvilke områder der er tegnet MVJ-aftaler på.

6. Nykonstaterede eller nyindvandrede arter og naturtyper

6.1. Terrestriske naturtyper

Ud over de naturtyper der er på udpegningsgrundlaget, er der ved Amtets kortlægning i 2005 fundet en række habitatnaturtyper, som kan ses i tabel 6.1.

Tabel 6.1. Naturtyper som er kortlagt i habitatområdet nr. 62, men som ikke på nuværende tidspunkt er på udpegningsgrundlaget. 1) Data stammer fra NOVANA kortlægning (2004-05). Naturtyper kan ses i kortmaterialet.

Nr.	Naturtype	Forekomster	Areal (ha)	Kilde
4030	Tørre dværgbusksamfund (heder)	1	8,5	1)
7150	Plantesamfund med næbfrø, soldug eller ulvefod på vådt sand eller blottet tørv	1	0,06	1)

6.2. Akvatiske naturtyper

Ud over de naturtyper der er på udpegningsgrundlaget, er der ved Amtets kortlægning i 2005 fundet en række habitatnaturtyper, som kan ses i tabel 6.2.

Tabel 6.2. Naturtyper som er kortlagt i habitatområdet nr. 62, men som ikke på nuværende tidspunkt er på udpegningsgrundlaget. *Prioriteret naturtype. 1) Data fra Ringkjøbing Amts regionale tilsyn 1996-2005 (Ringkjøbing Amt, 2006b). 2) Oplysning fra Ribe Amt. Naturtyper kan ses i kortmaterialet.

Nr.	Naturtype	Forekomster	Areal (ha)	Kilde
3150	Næringsrige søer og vandhuller med flydeplanter eller stor vandaks	-	41,7	2)
3260	Vandløb med vandplanter	-	49	1)

6.3. Arter

Laks

Som det fremgår af denne basisanalyse, vil det ved en evt. revision af udpegningsgrundlaget for de danske habitatområder være helt oplagt at medtage laksen for EF-habitatområde nr. 62. Laksen gyder i Skjern Å og bruger derfor med sikkerhed Ringkjøbing Fjord som migrationsrute. Det vil derfor være afgørende, at den også i forbindelse med vandringer til gydepladserne sikres mest muligt.

Data til fremtidig administration af de internationalt beskyttede fuglearter.

For flere af de fuglearter der er medtaget på udpegningsgrundlaget, bør det sires at der indsamles data der i tilstrækkelig omfang belyser disse internationalt beskyttede fuglearters forekomst inden for området. For flere arter vedkommende er datagrundlaget meget utilstrækkeligt. Viden om arternes forekomst og krav til yngle- og rasteforhold er af afgørende betydning for at kunne udføre en forsvarlig administration af de udpegede EF-fuglebeskyttelsesområder.

7. Manglende viden og yderligere vidensbehov

Områder med naturtype 1130 (Flodmundinger) bør undersøges for forekomst af karakteristiske arter i henhold til Faglig rapport fra DMU, nr. 549 (Dahl et al., 2005).

Som det fremgår af denne basisanalyse er kendskabet til flod-, havlampret, maj- og stavsild stort set ikke eksisterende, der bør derfor iværksættes undersøgelser der kan belyse de fire internationalt beskyttede arters forekomst inden for habitatområde nr. 62, således der kan i værksættes en forvaltning der tilgodeser disse arter specifikke behov.

Indenfor habitatområdet findes en række mindre søer og vandhuller som Ringkjøbing Amt ikke har kortlagt. Amtet kan derfor ikke på det manglende datagrundlag vurdere om søerne eventuelt skal indgå som udpeget naturtype.

8. Bilag

Kort over naturtyper og arters udbredelse kan ses i kortmaterialet.

9. Kildehenvisning

Amstrup, P., Bregnballe, T. & Bundgaard, P.(2007). Forekomst af yngle- og trækfugle i Skjern Å projektområde 2006. Arbejdsrapport fra DMU nr. 237. 2007.

Amstrup, O. (2006), Personlig kommunikation.

Amstrup, O. & Thorup, O. (2002). Overvågning af fugle på Tipperne og I Ringkøbing Fjord 2002. Nyhedsbrev fra DMU – Afdeling for Kystzoneøkologi.

Andersen, T. & Müller, J.P. (2003): Notat vedrørende ni udvalgte fiskearter i Ringkøbing Fjord. Notat udarbejdet for Ringkøbing Amt af Fiskeøkologisk Laboratorium.

Bregnballe, T., Amstrup, O., Clausen, P. & Pihl, S. (2006). Redegørelse til Skov- og Naturstyrelsen vedrørende udpegning af EF-fuglebeskyttelsesområde i Skjern Enge. – Danmarks Miljøundersøgelser. Afdeling for Vildtbibliologi og Biodiversitet. 36s.

Bundgaard, P. (2006): Artsovervågning Ringkøbing Amt. Vandranke (*Luronium natans*). NOVANA 2004-2009. Afrapportering af artsovervågning i NOVANA til DMU.

Clausen, P. (2001). Græssende vandfugle og bundvegetation i Ringkøbing Fjord – status 2001. Notat til Skov- og Naturstyrelsen.

Cramp, S. & K. E. L. Simmons (red.) (1977). The Birds of Western Palearctic. Vol 1. Oxford University Press.

Dansk Ornitologisk Forening (2006). <http://www.dofbasen.dk/DATSY/>

Dahl, K., Petersen, J.K., Josefson, A., Dahllöf, I. & Søgaard, B., 2005: Kriterier for gunstig bevaringsstatus for EF-habitatdirektivets 8 marine naturtyper. Danmarks Miljøundersøgelser. Faglig rapport fra DMU nr. 549. – 39 s. <http://faglige-rapporter.dmu.dk>

Falk, K. & Brøgger-Jensen, Steffen. (1990). Fuglene i internationale beskyttelsesområder i Danmark – en undersøgelse af fuglelivet i de danske Ramsar- og EF-fuglebeskyttelsesområder 1987-1989. Ornith Consult rapport til Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen.

Fredshavn (2004). Teknisk anvisning til kortlægning af terrestriske naturtyper.

Laubæk, B. (1995). Udbredelse og fænologi hos rastende og overvintrende sang og pibesvaner i Danmark 1991-93. Dansk Orn. Tidsskr. 89 (1995) 67-82.

Laursen, K.D. (2003): Vandranke (*Luronium natans* (L) Rafín.) – En undersøgelse af danske bestande. Specialrapport fra Aarhus Universitet, Biologisk Institut, Afd. for Botanisk Økologi.

Miljø- og Energiministeriet, Danmarks Miljøundersøgelser og Skov- og Naturstyrelsen, (2001b). Rødliste 1997 over planter og dyr i Danmark. Skov og Naturstyrelsens hjemmeside: <http://www2.skovognatur.dk/natura2000/database/>

Miljø- og Energiministeriet (1995). EF-fuglebeskyttelsesområder og Ramsarområder. Kort og områdes beskrivelser. Skov- og Naturstyrelsen.

Moeslund, B., Hald Møller, P., Schriver, P., Lauridsen, T. & Windolf, J., 1996. Vegetationsundersøgelser i søer. Metoder til anvendelse i søer i Vandmiljøplanens Overvågningsprogram. DMU's tekniske anvisning nr. 12, 2. udg.

Olsen, N.Ø. & Koed, A. (2004): Skjern Å's lampretter. Statusrapport fra naturovervågningen efter restaureringen af Skjern Å. DFU-rapport 134-04. Danmarks Fiskeriundersøgelser, Silkeborg.

Oxbøl statsskovdistrikt (2005): Kommentar fra Skovfoged Ole Knudsen.

Pihl, S., Clausen, P., Laursen, K., Madsen, J. & Bregnballe, T. (2003). Bevaringsstatus for fuglearter omfattet af EF-fuglebeskyttelsesdirektivet. Faglig rapport fra DMU, nr. 462.

Ribe Amt (2000). Overvågning af vandranke. Overvågningsrapport. Ribe Amt.

Ringkjøbing Amt. (2005c). NOVANA-rapportering. Indikatorrapport. Miljøtilstand i Ringkjøbing Fjord og Nissum Fjord 2004.

Ringkjøbing Amt. (2006a). Vandrammedirektivets basisanalyse del II. Vurdering af vandforekomsters tilstand og en vurdering af risikoen for, at vandforekomsterne ikke kan opfylde regionplanmålene senest 22. december 2015 for oplandet til Ringkjøbing Fjord, Nissum Fjord og Dybe Å i Vanddistrikt 65.

Ringkjøbing Amt (2006b): Upublicerede botaniske data fra det regionale tilsyn.

Skov- og Naturstyrelsen (2004). Gennemsnitlige afsætninger på kommuneniveau for 2000, 2003 og 2004 beregnet med DEHM-REGINA. Downloaded fra:
http://www.skovognatur.dk/NR/rdonlyres/78C70731-71A2-40B6-B611-2F1340CB922A/14950/Bilag_1.pdf

Skov- og Naturstyrelsen (2005). Harmoniserede tålegrænser. Opdatering af 15. december 2005. Downloaded fra:
<http://www.skovognatur.dk/NR/rdonlyres/78C70731-71A2-40B6-B611-2F1340CB922A/14951/Ammoniakmanual02122005.pdf>

Søgaard, B., Skov, F., Ejrnæs, R., Nielsen, K.E., Pihl, S., Clausen, P., Laursen, K., Bregnballe, T., Madsen, J., Baatrup-Pedersen, A., Søndergaard, M., Lauridsen, T.L., Møller, P.F., Riis-Nielsen, T., Buttenschøn, R.M., Fredshavn, J., Aude, E. & Nygaard, B. 2003: Kriterier for gunstig bevaringsstatus. Naturtyper og arter omfattet af EF-habitatdirektivet & fugle omfattet af EF-fuglebeskyttelsesdirektivet. 2. udgave. Danmarks Miljøundersøgelser. 462 s. – Faglig rapport fra DMU, nr. 457. <http://faglige-rapporter.dmu.dk>.

Thorup, O. (2002). Ynglefugle 2002 – Tipperne. Interne arbejdsrapport fra DMU.